

ROSMALLA

Jaargang 11
Nummer 2
September 2001

In dit nummer o.a.:

- Birgittinessen in Vadstena
- Henk de Werd gehuldigd
- In gesprek met Cor Gloudemans

Colofon

Rosmalla (ISSN 0925-2894) is een uitgave van de Heemkundekring Rosmalen en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie: Mari van de Ven en Harry Coppens.

Redactieadres: Stationsstraat 8, 5241 EE Rosmalen, tel. 073-5218349.

Secretaris Heemkundekring: A.J. van de Ven, M. Nijhoffstraat 8, 5242 CV Rosmalen. Tel. 073-5214094.

Leden, abonnees en donateurs ontvangen *Rosmalla* en *Rosmalla Extra*. Donateurs betalen minimaal f 30,- per jaar. Abonnees (voor minimaal één jaar) betalen f 30,- per jaar (postabonnees f 40,- per jaar), over te maken op het bankrekeningnr. van de Heemkundekring, o.v.v. "abonnement *Rosmalla*".

Bankrekeningnr.: 18.45.43.444 (Rabobank Rosmalen, postgiro van de bank: 1099372) t.n.v. Heemkundekring Rosmalen, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen.

De meeste oude nummers van *Rosmalla* en *Rosmalla Extra* zijn nog verkrijgbaar op het redactieadres.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud der ondertekende artikelen, waaraan ook nooit iets veranderd zal worden zonder overleg met de auteur(s). Foto's en andere illustraties worden te allen tijde teruggezonden; teksten op verzoek.

Copyright © september 2001. Heemkundekring Rosmalen. Zonder toestemming van redactie en / of bestuur mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

Van de redactie

Voor de Heemkundekring is 2001 een rommelig jaar geworden. Het bestuur heeft verschillende wisselingen ondergaan in samenstelling en bij het nieuwe uiterlijk van de *Rosmalla* zijn we op verschillende praktische problemen gestuit. Gevolg van dit alles is onder meer geweest dat de *Rosmalla* een enorme achterstand heeft opgelopen in verschijning.

Nu de meeste problemen zijn opgelost, en we bovendien voldoende kopij ter beschikking hadden, leek het de redactie een goed plan om voor eens en voor altijd met de verschijningsachterstand af te rekenen. Vandaar dat U nu twee *Rosmalla*'s tegelijk ontvangt, met dezelfde datum en hetzelfde voorwoord, maar verder totaal verschillend.

We wensen U veel leesplezier.

De redactie van *Rosmalla (Extra)*,
Harry Coppens & Mari van de Ven

Bij de voorplaat: Cor Gloudemans aan het werk. De foto is gemaakt rond 1960, toen Cor ca. 20 jaar oud was.

In memoriam Frans Hoedemakers

Frans Hoedemakers, echtgenoot van onze oud-penningmeester Sjaan Hoedemakers-van der Sluis, werd geboren te Rosmalen op 22 oktober 1929 en overleed te 's-Hertogenbosch op 20 februari 2001.

Van jongsaf aan tot aan de dag dat hij is gestorven, heeft zijn leven zich afgespeeld in de wereld van toneel en muziek. Hij was de oprichter van de Roamba's (*Rosmalense Amateurs Band*), waaruit later het muziek- en cabaretgezelschap *Levensvreugd* ontstond. De ouderen onder ons weten nog steeds te vertellen over de talrijke uitvoeringen in het toenmalige Bondsgebouw. Hij was een geboren toneelspeler, die het vermogen bezat bekende dorpsfiguren feilloos te imiteren. *Levensvreugd* ging in 1965 ter ziele, maar in 1979 was Frans weer van de partij in de *Nieuwe Revue* ter ere van burgemeester Molenaar (*Houdoe Jan*) en hij stond aan de wieg bij de geboorte van het *Rosmalens Revuegezelschap*, waarin hij een prominente rol speelde. Na de afsluiting van deze periode werd hij de grondlegger van het RAT (*Rosmolles Amateur Toneel*). De laatste jaren stond hij niet meer op het toneel, maar had hij de leiding bij de opvoering van toneelstukken.

Naar zijn eigen zeggen was regie heel leuk, omdat hij zich dan in alle rollen kon uitleven. Dat deze geboren en getogen goedlachse Krommenhoeker, met veel gevoel voor humor, werd benoemd tot *Rosmollese van het jaor 1998*, zal niemand versteld hebben doen staan. En nog zeer recentelijk werd hij met nog vier anderen in *het zonneke gezet*. Helaas moest hij wegens ziekte verstek laten gaan. Kort hierop is hij toch nog vrij onverwacht overleden.

Een groot gemis voor Rosmalen, maar voor alles een groot verlies voor zijn vrouw Sjaan, kinderen en kleinkinderen. Mogen zij allen kracht naar kruis krijgen om het leed van zijn heengaan te kunnen verwerken. Dat hij moge rusten in vrede.

Harry Coppens

In memoriam Martien der Kinderen

Op 2 juli hebben we ons trouw en deskundig heemkundekringlid Martien der Kinderen naar zijn laatste rustplaats begeleid. Martien was lid vanaf het eerste uur en is ruim 12 jaar actief geweest voor onze vereniging. Samen met Henk de Werd, onze archivaris, Ties van Crey, An van de Donk, Martha van Rosmalen, Toos van der Els en Henk Langens heeft hij jarenlang meegewerkt aan de archivering van onze

uitgebreide collectie. Het bestuur heeft in zijn vergadering van 17 juni jl. de eerste resultaten ontvangen van vele jaren noeste arbeid: twee dikke catalogi, waarin eenderde van onze collectie is opgenomen. De werkgroep archivering, onder leiding van Henk de Werd, zal Martien erg gaan missen, want er ligt nog een heel veel werk. Zijn deskundigheid, humor, trouw en werklust zijn eigenlijk onmisbaar voor de Heemkundekring.

Persoonlijk heb ik Martien niet gekend als hoofd der school van Maliskamp, maar meer als een lid dat altijd klaar stond voor de vereniging en bijna altijd aanwezig was bij lezingen en niet te vergeten bij de officiële opening op 20 oktober vorig jaar van onze tentoonstelling ter gelegenheid van 700 jaar Rosmalen. In de jubileum-uitgave *700 jaar Gemeenschap Rosmalen* staat een mooie foto van hem.

Martien der Kinderen was een geliefd en geacht mens in Rosmalen en hij laat in de Heemkundekring een lege plek achter. Namens het bestuur spreek ik de hoop uit dat mevrouw Der Kinderen met haar kinderen, kleinkinderen en achterklein-kind het verlies kunnen dragen en ik wens hun veel kracht.

Dorry Derhaag-Doomernik

Cor Gloudemans

In het dorp Rosmalen uit vroegere tijden kende men slechts twee kappers, te weten *d'n Blom* en *de Saar*. Over *d'n Blom* weten we dat hij feitelijk *Van de Donk* heette. In *Rosmalla* 1999 nummer 2, is dat duidelijk uit de doeken gedaan. *Blom* was de achternaam van zijn moeder. Vandaar.

Lange tijd heb ik niet geweten waarom kapper Henk Gloudemans de Saar werd genoemd. Was het misschien een scheldnaam? Bij navraag bij zijn zoon Cor bleek al gauw dat dit geenszins het geval was. Cor: "Nee, het is echt geen scheldnaam. Het is heel simpel. De moeder van mijn opa was getrouwd met Toontje van Gretjes, wiens eigenlijke achternaam Saar was. En die woonde toentertijd op de Kruisstraat in een klein huisje, net voor die grote boerderij van Henk van der Biezen, (die momenteel bewoond wordt door een van zijn zoons), met als laatste bewoner ene Van de Donk (Van de Plien). Na diens dood is het afgebroken en is er een nieuw huis gebouwd, dat nog vele trekken heeft van het oude huis en bewoond wordt door een veearts." In 1934 startte Cors vader, Henk Gloudemans sr., een herenkapperszaak in het voorkamertje van het huis naast dat van deze Van de Donk, waar thans De Kiem is gevestigd. Op zondag kwamen er meestal nog wel een paar dames die hun haren lieten onduleren. Een van die dames was Nellie Kappen.

Nu gebeurde het dat Henk op een zondagmiddag een bijscholingscursus wilde volgen in Den Bosch. Maar hij moest zelf voor twee modellen zorgen. En hij vond Nellie en zijn latere schoonzuster bereid model te staan. Na die ene keer volgden er meer. Na die laatste keer nodigde hij Nellie uit om samen met hem een borreltje te gaan drinken in de Meierijsse kar. Deze bezoekjes zijn door meerdere gevolgd en mondden tenslotte uit in een vaste verkering.

In 1936 trouwde Henk met Nellie en hij vestigde zich in het pand, dat Cor later van hem heeft overgenomen. Op 59-jarige leeftijd moest Henk sr., door een ongeval stoppen. Dokter Moors noemde het een geluk verpakt in een ongeluk, want anders was hij waarschijnlijk nooit gestopt.

“In 1954, op 15-jarige leeftijd, ben ik gestart. Ik had eigenlijk wel toneelspeler willen worden. Volgens meester Ceelen had ik wel aanleg en hij vertelde dat ik erg goed was in declameren. Ik was er blij mee, hoewel ik op dat moment niet wist wat declameren inhield, maar als kapper heb ik me als toneelspeler toch aardig kunnen uitleven, want die twee horen bij elkaar *es romme en koew*.

Wat mijn schooltijd betreft, die in feite rimpelloos is verlopen, moet ik toch nog iets kwijt. Eerlijk gezegd had ik meer belangstelling wat er zich buiten afspeelde dan erbinnen. Eén voorval uit mijn schooltijd zal ik echter nooit vergeten.

In die dagen kregen we een keer per week godsdienstles van kapelaan Vogels. In zo'n les werd tekst en uitleg gegeven over een bepaald hoofdstuk uit de Catechismus, dat we in de daaropvolgende week moesten kunnen opdreunen. In deze les ging het in hoofdzaak over hemel en hel, waarbij de kapelaan nogal driftig met de nodige stemverheffing tekeer ging. De hel kwam hierbij meer in beeld dan de hemel en met die hel voor ogen kwam je gemakkelijk tot goede voornemens, waar het dan echter dikwijls bij bleef. Op het einde van die les stelde hij de vraag of er volgens ons nu meer mensen naar de hemel of naar de hel zouden gaan. En toen heb ik gezegd, dat te oordelen naar het geweld waarmee hij tekeer ging, het de hel wel zou zijn. In woede ontstoken

Henk, Nellie en zoon Cor.

door dit brutale antwoord, werd ik uit de klas verwijderd en tijdelijk opgeslagen in de gang, de verzamelplaats voor al dat onwillig tuig. Aan de heer Ceelen, het toenmalige hoofd van de school, die zeer verbaasd was mij hier aan te treffen - ik stond nou niet direct als ongunstig bekend - moest ik opbiechten wat zich had afgespeeld. Toen hij, na mij aanhoord te hebben, zich omdraaide, ontging het mij niet dat hij half lachend wegliep. In de pauze dreigde de kapelaan ten overstaan van het voltallige personeel mij een klas terug te zetten. Meester de Bok stelde mij enigszins gerust dat het zo'n vaart wel niet zou lopen en gaf mij de raad de kapelaan excuus aan te bieden. Het was hem wel duidelijk dat het mij niet duidelijk was wat excuus in feite inhield en voegde er daarom aan toe, dat ik dus gewoon naar de pastorie moest gaan en hem te zeggen dat ik er spijt van had. Nooit zal ik die dag vergeten.

Met lood in mijn schoenen begaf ik me doodsbenauwd over het laantje dat naar de pastorie leidde, en ik had het gevoel dat ik bij iedere meter die ik strompelend aflegde, 1 cm kleiner werd. Ze hadden me bijna in de brievenbus kunnen deponeren. Gelukkig had ik nog net centimeters genoeg over om aan de bel te trekken. Met mijn spijtbetuiing nam hij genoegen en opgelucht legde ik thans lichtvoetig de terugweg door het laantje af, waarbij de in gedachten verloren centimeters weer terugkeerden.”

Zoals reeds verteld ging Cor als 15-jarige in de zaak van zijn vader werken. “In 1969 heb ik de zaak van mijn vader overgenomen. En vanaf die tijd tot op heden is er ook in het kappersvak veel veranderd. Veel vrouwen lieten zich vroeger slechts één keer per jaar permanenten en hooguit maandelijks watergolven. En mannenkapsels vertoonden vele jaren hetzelfde patroon.

Vandaag de dag wordt heus, zowel bij mannen als vrouwen, serieus nagedacht over een aparte coupe of kleurspoeling. In die zin is het vak ook interessanter geworden en schept het meer ruimte voor je eigen fantasie en creativiteit.

In 1974 is mijn vrouw Tineke gestart met een schoonheidssalon. In het begin liep het zeker niet storm en was het blijkbaar nog taboe om overdag een schoonheidssalon te bezoeken. Ze vroegen me destijds of ze na sluitingstijd een schoonheidsbehandeling konden krijgen."

Zo'n 47 jaar lang is Cor nu kapper geweest en heeft besloten er op 30 juni de pannen op te leggen. Op die dag hebben de klanten tijdens een receptie van beiden afscheid kunnen nemen. "En", zegt Cor, "we hebben er beiden best moeite mee, dat er na 67 jaar een definitief einde komt aan dit toch typisch-Rosmalense familiebedrijf. Gevoelsmatig zou ik nog wel door willen gaan, maar alles overwegende,

Henk Gloudemans sr. en zoon Cor.

met steeds meer last van typische *kappersongemakken* als rug- en nekpijn, ook denkend het feit dat ik geen opvolger heb, heeft mijn verstand het laatste woord gehad en heb ik definitief besloten het bijtje er bij neer te gooien.

Het is natuurlijk leuk dat je door je klanten de hemel in wordt geprezen en ik besef heus wel dat ik mijn vaste klantenkring, die ik in de loop der jaren heb opgebouwd, zal gaan missen. Ik zal ook verstoken blijven van alles wat zich in het dorp afspeelt op sociaal, politiek en sportief gebied afspeelt. Ik kan daar intens van genieten. Zelf *praat* ik wel graag met mensen, maar laat me nooit uit over mensen."

Na de sluiting heeft hij in ieder geval één vaste klant behouden: "Ik blijf namelijk zijn enige klant", zegt Ineke, "en hij heeft me met de hand op zijn hart beloofd mijn haar te blijven knippen en verzorgen."

Gelukkig hoeft hij zich na 30 juni niet te vervelen. Zang en muziek hebben altijd een belangrijke rol in zijn leven gespeeld. Al bijna 20 jaar is hij lid van het Rosmalens Mannenkoor en al 12½ leeft hij zich uit in *Toeternietoe*, een sfeerorkest dat

allerlei soorten eigentijdse muziek, met uitzondering van Carnavalsmuziek, ten gehore brengt.

Ook brengt hij zijn vrije tijd graag door op de fiets. Hij heeft het altijd als verfrissend ervaren om de drukte in de kapperszaak af te wisselen met een solofietstocht door een rustig landschap. “Dan”, zei hij, “kon ik tenminste een uur of anderhalf munne mond dicht houden.”

Wij wensen je, samen met Ineke, nog vele gezonde en gelukkige jaren toe. En mocht je je ooit vervelen, dan zou toneelspelen, wat indertijd je eerste keus was, het overwegen waard zijn. Ik ben ervan overtuigd dat ze je bij het RAT (Rosmalens Amateur Toneel) met open armen zullen ontvangen.

We hebben in deze tekst verschillende kren over Henk sr. gesproken, der vader van Cor. Over Henk jr., ook (ex-)kapper, spreken we de volgende keer.

De Vijverberg

Jac.J. Luyckx

Huize Vijverberg te Rosmalen, anno 2000. Foto: Albert Schreurs.

In Bossche Bladen, het cultuur-historisch magazine over 's-Hertogenbosch, is reeds een artikel gewijd aan dit landgoed door de heer Jac.J. Luyckx. Aan zowel Bossche Bladen als de heer Luyckx heb ik toestemming gevraagd om dit artikel integraal over te nemen in de Rosmalla. Zij hebben allebei toestemming verleend. (Harry Coppens)

Uniek buiten in Rosmalens dorpscentrum

De aanzienlijkste onder de aanzienlijke huizen waarop Rosmalen zich mag beroemen, is zonder enig twijfel het complex *Vijverberg*, van oorsprong een buitenplaats. Met een grondoppervlak van bijna 1 ha is het dat nu in feite nog, maar gelegen in het hart van het dorp. "We wonen buiten in het centrum", mag Johnny van Deursen dan ook zeggen, samen met zijn vrouw Mieke van Deursen-Van Antwerpen. Na aankoop in 1995 is de kapitale villa ingrijpend, maar bovenal zeer fraai verbouwd en gerestaureerd.

Hoewel latere bebouwing langs de Dorpsstraat het landgoed min of meer heeft ingekapseld - eens te meer nadat begin jaren '70 ook aan de zijde van de Venstraat huizen zijn gebouwd - heeft de toevallige voorbijganger vanaf de Dorpsstraat nog altijd een prachtig uitzicht op *Vijverberg*, in een nieuw wit kleed gestoken, met aan de voet een fraaie waterpartij waaraan het pand zijn naam ontleent. Een symmetrisch uitzicht nadat de toegang, nu een stevig hekwerk aan robuuste kolommen, van de zijkant naar het midden is verplaatst. De eigentijdse intercom dwingt de bezoeker zijn komst te melden, maar voor de bewoners wijst een cijfercombinatie de weg.

"Het was kwalitatief niet meer van deze tijd. Zeker qua leefbaarheid. Als je zo'n prachtig stuk grond hebt, moet er een navenant huis op staan", verklaart Johnny van Deursen (37) de ingreep die uiteindelijk twee keer zo duur uitpakte als was groot.

Samen met zijn vrouw is de heer van Deursen directeur van *Van Deursen Beheer*, een klein mode-imperium, waarin jeans de boventoon voeren, met bekende winkelketens als Shoebys en Jilly en Mitch, de laatste, speciaal voor kinderen, genoemd naar hun eigen kinderen.

"Waarom Vroom & Dreesman en Albert Heijn wel en wij niet?" lacht van Deursen. Voor het torentje van *Vijverberg* wappert aan een staande mast nog altijd trots de vlag van *Canoe*, de spectaculair gegroeide jeans-groothandel die inmiddels echter verkocht blijkt.

Karpers en Goudwinden

Vijverberg werd in 1883-'84 als zomerhuis gebouwd door de familie Sweens van de bekende koffiebranderij *De Drie Mollen*. In 1919 kwam dit buiten op een veiling voor f 10.187,- in bezit van de heer L.P.P. (Leo) van der Vaart uit de Hinthamerstraat in 's-Hertogenbosch, de vader van Jos van der Vaart, mede-oprichter en eerste voorzitter van *De Boschboom*. Deze herinnert zich nog dat de kinderen daar op de vrije woensdagmiddagen en in de vakantie heengingen om er lekker buiten te spelen, terwijl hun vader naar hartelust tuinierde. Want *Vijverberg* had "een schone siertuin" - naast ook nog een moestuin en een boomgaard - en "een vijver waarin karpers en goudwinden zwommen, die jaarlijks in aantal toenamen."

Nochtans relativeert Jos van der Vaart: “het huis stelde niet veel voor: een grote kamer, een achterkamertje en een keukentje, en een zolder om te slapen.”

H. de Vries, een meubelfabrikant uit Den Haag die *Vijverberg* in 1927 overnam (voor f 10.500,-), vergrootte nadien het achtergedeelte van het achterhuis zodanig dat het geschikt werd om er te wonen. Het omvatte toen een woonkamer, een eetkamer, een keuken met daaronder een kelder, plus twee slaapkamers op de eerste verdieping. Nadat ook de Vughtse architect Evers en de Rosmalense aannemer Leo van der Plas daar nog hebben gewoond, werd in 1995 Johnny van Deursen de nieuwe eigenaar. Intussen was het zomerhuis door verdere uitbreidingen, o.a. door het oude koetshuis bij de woning te trekken, uitgegroeid tot een kapitale villa. Van het oude grondpatroon is na de verbouwing door van Deursen vrijwel niets meer over, op de salon en de toren na. De begane grond van de toren, waarin de voordeur, functioneert als vanouds als hal, maar daarachter is een tweede, ronde hal geconcipeerd, waarvan de geronde glazen deur enerzijds (links) toegang geeft tot garderobe en toilet, en anderzijds via een “corridor” naar de woonruimte, die weliswaar in drieën is gesplitst, maar toch een eenheid is gebleven. In het midden de “ontspanningsruimte”, waar twee chaises longues in de halfronde erker met uitzicht op de tuin permanent uitnodigen om lekker lui te gaan zitten lezen. De boeken zijn weliswaar naar boven verbannen, maar in de schappen van een stuk muur pronken wel een paar oude folianten, waaronder een Holy Bible, naast moderne manden met antieke rekwisieten.

Kelder in de kamer

Links hiervan, in een vleugel die is aangebouwd, de tv-kamer. Als scheiding is een kastenblok met de toegang tot de kelder overeind gehouden, dat tegelijk echter voldoende ruimte overlaat om het totaaloverzicht te behouden. De familie Van Deursen heeft dan ook wat ze noemt “de kelder in de kamer”, dit ook ter onderscheiding van een tweede kelder die zich onder de keuken bevindt.

Rechts van de “ruimte waar we relaxen” de eetkamer. De tussenmuur is blijven staan, maar door drie uitsparingen daarin te maken is opnieuw een open scheidingswand tot stand gebracht, waardoor de zichtlijnen hun gang kunnen gaan. Van Deursen: “Wat we getracht hebben, is één ruimte te creëren waarin verschillende emoties beleefd worden.” Daaraan draagt ook de inrichting bij, die een wonderlijk geslaagde combinatie van oud en klassiek is.

De corridor die de ‘hartlijn’ van de benedenverdieping vormt - aan het eind waarvan een kolenhok is getransformeerd tot een prachtige vitrinekast waarin het glaswerk fonkelt - scheidt de drie-in-één-leefruimte van de salon. Naast de salon de keuken, waaraan een mooie passage is gekoppeld die het latere, vrijstaande koetshuis, inmiddels een riant kantoor van Van Deursen Beheer - met de woning verbindt. De (toren)trap wijst de weg naar de eveneens geheel verkavelde bovenverdieping waar vijf slaapkamers en een luxe badkamer het nachtelijk comfort in zich sluiten.

Om dit alles in een royale(re) maatvoering te bewerkstelligen werd bij de verbouwing de achterkant verlengd en voorzien van de eerder genoemde erker, die weer “een gebaar naar de ronding van de hal” beoogt te zijn.

Voor het oog

Alleen de voorzijde - salon en keuken - had een puntdak, de vleugels daarachter hadden platte daken. Van Deursen: “Vroeger bouwden ze voor het oog. Maar die platte daken vonden we zo lelijk dat we er een kapconstructie op hebben gezet, zo ook op de derde vleugel die links is aangebouwd.” De veranda die hiervoor plaats moest maken, was oud genoeg om niet als een gemis te worden ervaren. Hetzelfde mag gezegd worden van het afdak van hout en steen, dat zich voor de salon bevond en dat eveneens is verdwenen. Dit ter verfraaiing van de voorgevel, waarin nu drie hoge, ranke, openslaande deuren prijken die een beetje Italiaans aandoen. Van Deursen: “We hebben alles strak gemaakt. Het was een beetje van dit en een beetje van dat. We hebben symmetrie in het huis gebracht. Ook in het exterieur. Er zaten overal verschillende kozijnen. Daar hebben we eenheid in gebracht. Het huis is daardoor harmonieuzer geworden.”

In de tv-kamer is de harmonie tussen klassiek en modern vertaald in een strakke open haard met aan weerszijden twee prachtige antieke sierstukken, min of meer halfhoge zuilen. In de salon - waarin nog de originele salondeuren - laten zich rond de oude schouw als open haard twee oude goudgebiesde stoelen van omstreeks 1850, waarvan de herkomst even is vergeten, volmaakt combineren met trendy kussenfauteuils, waarvan alleen de kleur overeenstemming vertoont met het oude meubilair. Aan een der zijwanden een handgemaakt zinken ‘altaar’ tussen twee zuilen uit de Italiaanse Renaissance, terwijl de andere zijwand wordt gedomineerd door twee handgemaakte marmeren vazen van zowat anderhalve meter hoog en een dwarsdoorsnede van 50 cm. “Niet te tillen, maar waanzinnig mooi”, aldus Van Deursen, die bovendien wijst op de oude kolomradiatoren die zijn gehandhaafd. “Dat vind ik nou typisch iets wat bij deze sfeer hoort.” Aan die sfeer dragen ook de uit drie delen bestaande hoge plinten bij, zoals je die vroeger vaak zag. En geronde sierlijsten die getuigen van vakwerk. “Het zijn details, maar voor mij erg belangrijk: terug naar de basis van het authentieke.”

Oud en nieuw treft men ook in de corridor naar het tot kantoor verbouwde koetshuis aan. Op de Naamse plavuizen - in de wandeling *kerktegels* - staat naast een paar antieke vazen uit 1700 een houten tuinbank voor bezoekers die soms even moeten wachten. Aan de muur weer een paar oude steen-sculpturen.

In de keuken is eveneens “de stijl van vroeger vertaald in materialen van nu”. Het ingebouwde hardstenen keukenblok heet “open voor het oog, want vroeger stopten de mensen ook niet alles weg in kastjes”, het oude kookfornuis heeft plaats moeten maken voor “een roestvrij stalen paard net alle gemakken vandien”. De langwerpige, kwartronde tafel blijkt een oude kazernetafel. Het hele jaar oogstrelend.

Oud en nieuw in de salon. Foto Albert Schreurs.

Uitwendig is *Vijverberg* een visitekaartje. De witte verf moest wijken voor wit pleister, niet zomaar wat, maar “speciaal stucwerk met materiaal uit Frankrijk”. Omdat het een oud huis is dat moet kunnen in- en uitademen. “De toren, vanzelfsprekend het meest markante punt van *Vijverberg*, kan na dagen zandstralen de originele baksteen weer laten zien, waarop de ornamenten veel beter tot hun recht komen. Aldus fraai gekleed kan *Vijverberg* zich wentelen in “een echt mooie tuin” waarin de hand van de meester, de gerenommeerde tuinarchitect Arend Jan van der Horst - bekend door zijn ontwerpen van grote, met name kasteeltuinen - genoemd mag worden. In de voortuin domineert de vijver, nog altijd vol vis, waaromheen bankjes tot een onderbreking van een aangename wandeling noden. Ook in de achtertuin tekenen wandelpaden een gevarieerd patroon, dat ook door de uitgeknipte beplanting “het hele jaar oogstrelend” behoort te zijn.

Van Deursen: “De tuin is voor ons erg belangrijk. Als het weer het enigszins toelaat, zitten we buiten. We genieten van de natuur, waarin relatief veel dieren. Zo’n tuin, en zo’n huis midden in het dorp is toch uniek.”¹

¹ Literatuur: Henk de Werd, *Groeten uit Oud-Rosmalen* (Rosmalen 1989) en Leo van der Vaart - Leo van der Plas-Wouters, ‘Vijverberg te Rosmalen’, in :Rosmalla 6-3 (1996).

De Rosmalense vlag 2

Arie van de Ven

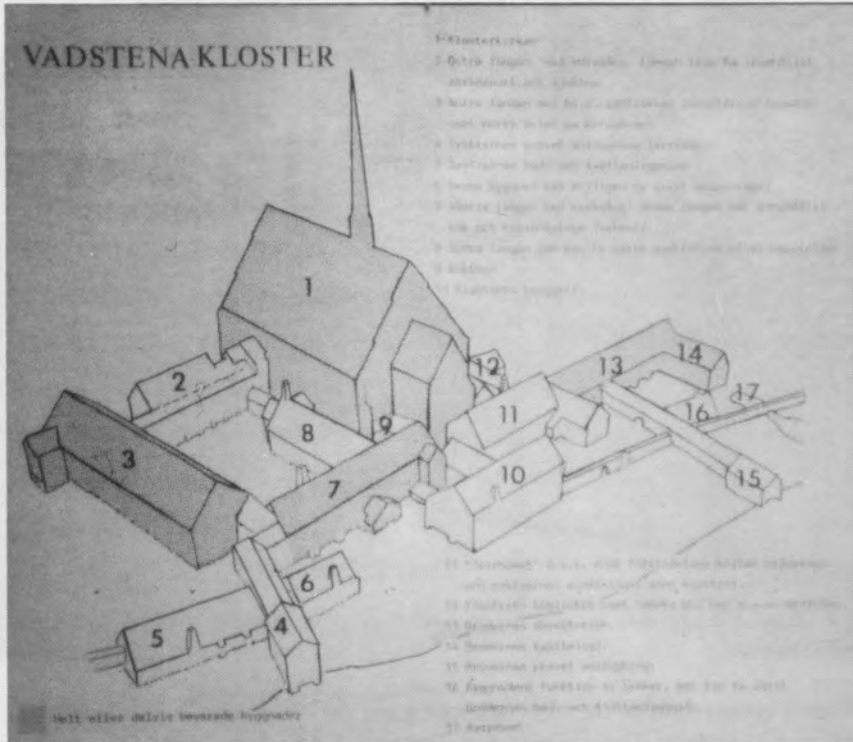
In het vorige nummer van *Rosmalla* heb ik verhaald over mijn reis naar Rome, alwaar ik het sterfhuis van de heilige Birgitta heb bezocht en de Rosmalense vlag heb overhandigd.

Afgelopen zomer heb ik de plek bezocht waar de orde van de Birgittinessen en Birgittijnen is gesticht. Deze plaats, het Zweedse Vadstena, draagt nog steeds herinneringen aan deze stichting. Het klooster is nog grotendeels intact, zij het dat het een andere bestemming gekregen heeft. Recent echter is een deel, te weten de slaapvertrekken van de zusters, gerestaureerd en voor publiek toegankelijk gemaakt. De gebouwen van de paters zijn in gebruik als hotel, zoals ook een gedeelte van de gebouwen van de zusters.

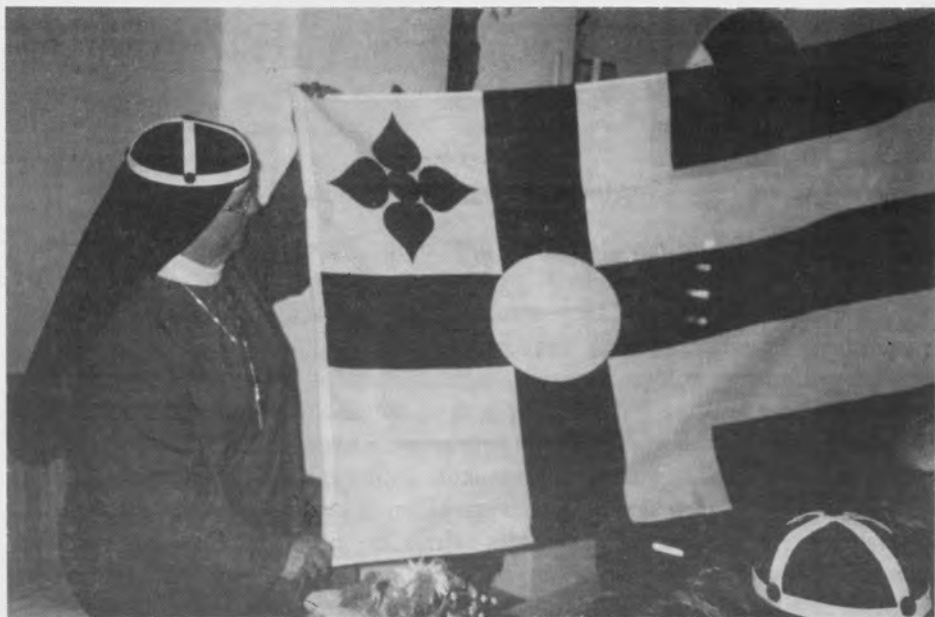
De kerk is nog steeds in gebruik, zij het wel door de Lutherse gemeente. De rijke inventaris is in de loop der tijden opgeborgen geweest en nu weer in volle glorie te bewonderen. Onder deze inventaris bevindt zich de kist waarin het gebeente van de H. Birgitta door haar dochter Catharina vanuit Rome vervoerd is naar Zweden. Eveneens is de reliekschrijn waarin het gebeente nu bewaard wordt, achter het hoofdaltaar te bewonderen.

In de kerk staat een maquette waarop te zien is hoe een Birgittijnse de kerk volgens voorschrift van de H. Birgitta ingericht moest worden en ook te Vadstena ingericht is. Deze voorschriften zijn zeer waarschijnlijk ook van toepassing geweest voor het klooster te Coudewater. Daarnaast is er een goed overzicht te krijgen van de kloostergebouwen, zoals die gesitueerd moesten worden ten opzichte van de kerk (zie afbeelding).

Het klooster te Vadstena. Verklaring van de cijfers: 1 kloosterkerk; 2 oostelijk bijgebouw met ziekenhuis en kruisgang; 3 slaapzaal van de zusters, met noordelijk deel van de kruisgang. Van 1250-1364 koninklijk paleis; 4 toilet van de zusters; 5 badgebouw van de zusters; 6 bakkerij; 7 westelijk bijgebouw met eetzaal en kruisgang; 8 zuidelijk bijgebouw met kapittelzaal; 9 biechthuis; 10 brouwerij; 11 spreekzaal; 12 kloosterbibliotheek; 13 slaapzaal van de broeders; 14 kapittelzaal van de broeders; 15 toilet van de broeders; 16 badgebouw van de broeders; 17 kapervijver. De gearceerde gedeelten van het klooster bestaan nog. Foto Arie van de Ven, naar een instructiebord in Vadstena.

Inmiddels ben ik in het bezit van de voorschriften waaraan de kloostergebouwen en kerk volgens Birgitta moesten voldoen. Deze geven mij aanknopingspunten om te komen tot een hypothese omtrent de ligging van de kloostergebouwen op het

Moeder Abdis Karin neemt de vlag in ontvangst. Foto Arie van de Ven.

terrein van Coudewater. In een van de komende nummers hoop ik daar meer over te publiceren.

Tijdens mijn bezoek aan Vadstena ben ik met mijn vrouw te gast geweest in het hotelklooster van de zusters Birgittinessen en ik heb daar uiteraard ook de Rosmalense vlag cadeau gedaan, die ook in dank aanvaard werd.

Het huidige birgittinessenklooster van Vadstena is gesticht in 1935, door Zr. Elisabeth Hesselblad. Dit was mij reeds medegedeeld door de zuster te Rome (zie pag. 13 van het vorige nummer van *Rosmalla*). Dit klooster is echter óók vanuit Uden gesticht, en wel in 1963. Hoe kan een klooster nu op twee verschillende tijdstippen gesticht zijn? De oplossing van dit raadsel is gelegen in het feit dat de zusters Birgittinessen in de jaren zestig wat stuurloos waren vanuit de algehele leiding in Rome (de Romeinse tak kent een generaal bestuur in tegenstelling tot de zelfstandige abdijen van de Middeleeuwse tak) na het overlijden van de generale overste, mevr. Hesselblad. Dit was aanleiding voor de aanwezige zusters om steun en aansluiting te zoeken bij Uden. De abdij van Uden heeft hen toen geadopteerd en een aantal zusters naar Zweden gestuurd, in 1963. Helaas wordt dit door de Romeinse tak gezien als het afnemen van een klooster.

Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 34

J.C.M. Poelman

O.L. Vrouw van de Koude Wateren

Omdat de zusters Birgittinessen, de oorspronkelijke bewoonsters van Coudewater, die zich nu voorgoed te Uden gevestigd hebben, alle moed opgegeven hadden om nog ooit naar Coudewater te mogen terugkeren, verkochten zij het klooster aan de raadsheer Hendrik Lengell, zoals we reeds vermeld hebben. Ze kregen er slechts zeventuizend gulden voor, waarschijnlijk omdat het in al die laatste jaren steeds meer op een ruïne was gaan lijken door het slecht onderhouden en onoordeelkundig afbreken van verschillende gebouwen. Er was ook heel wat te doen om Coudewater enigszins bewoonbaar te maken als herenhuis. De heer Lengell liet praktisch alle tuinmuren slopen. Ook verschillende bijgebouwen vielen onder de mokerslagen. Het voornaamste gedeelte echter, dat nu (1968, red.) het hoofgebouw is, liet hij overeind staan en verbouwen en inrichten tot een groot herenhuis, misschien zelfs toen al tot jachtslot. Het is in ieder geval ook zeker als jachtslot gebruikt geweest tussen 1723 en 1870. Dit kan men nog zien in de hal van het hoofgebouw, waar zich aan het plafond nog afbeeldingen bevinden van een weitas, een jachthoorn, een jachtgeweer en een vliegende wilde eend.

Of het oude klooster misschien teveel onderhoudskosten vergde, of dat het toch te groot en daardoor niet te bewonen was door de verschillende families, of omdat het voor hen misschien toch te ver verwijderd lag van de toenmaals bewoonde wereld (er liep toen nog geen bus naar Den Bosch; men moest er lopend of per postkoets naar toe), welke ook de reden geweest moge zijn, het herenhuis Coudewater veranderde nog al eens van eigenaar. De heer Hendrik Lengell deed het in datzelfde jaar 1723 al weer van de hand en verkocht het aan Alerd Jan baron Gansneb, genaamd Tengenagel tot den Bonckenhaven (een hele mond vol). Deze heeft er waarschijnlijk zelf nooit gewoond, maar verhuurde het aan een zekere Thomas van Erp uit Oss, met wie hij in 1726 een overeenkomst sloot omtrent enige roerende goederen van Coudewater. In 1732 verkocht hij Coudewater weer aan Mr. Alexander Bernard van Eijbergen (17 april 1752 overleden te Coudewater; hij was oudschepen en raadslid der hoofdstad 's-Hertogenbosch), die het op zijn beurt in 1752 verkocht aan de gebroeders Jacob en Stephanus du Castel. Misschien moeten we de inrichting van Coudewater tot jachtslot, waar we boven over spraken, plaatsen in deze tijd. Er is echter over al deze kopers en verkopers weinig of niets bekend. Ook in het bevolkingsregister van Coudewater staat er niets van opgetekend. De archieven van Rosmalen beginnen trouwens pas rond het jaar 1870. Alle oudere archiefstukken van Rosmalen en onderhorigheden zijn waarschijnlijk in Den Bosch verzeild geraakt. Alle gegevens betreffende Coudewater tussen de tijd dat de Bir-

gittinessen er vandaan gingen, en het jaar 1870, toen Coudewater psychiatrisch ziekenhuis werd, zijn dus zeer karig.

In 1780 verkochten de gebroeders Du Castel het huis aan Charles Jean Gallé, een protestants predikant te 's-Hertogenbosch. Of deze hier in de directe omgeving misschien predikant was van een of andere protestantse gemeente, is niet bekend. Hoelang deze man op Coudewater gewoond heeft en in welk jaar hij het weer doorverkocht aan de familie Bowier, is evenmin bekend. Zeker is echter dat deze familie wel het langst van alle particuliere bezitters op Coudewater gewoond heeft, zelfs enige generaties lang.

Zo vertelt de overlevering dat er hier zelfs een familie Bowier gewoond heeft met ongeveer twintig kinderen¹. Die konden dus een groot huis goed gebruiken. Op een avond, terwijl de familie met de hele kinderschaar rond de tafel zat, kwamen er vreemde gasten. Toen deze de kamer binnen kwamen, schrokken ze van het groot aantal aanwezigen en maakten ze excuses, in de veronderstelling dat ze een of andere familiereünie stonden. Ze werden echter aanstonds uit de droom geholpen.

Tot 1863 werd Coudewater door de Bowiers bewoond. Toen werd het verkocht aan Vrouwe douarière F.J. van Meeuwen voor "dertig duizend en honderd gulden". Deze adellijke dame heeft er echter slechts drie jaren gewoond en zij verkocht het landgoed weer door aan Jonkheer Blocq van Scheltinga in 1866. Deze jonkheer was gehuwd met ene freule Bowier. Of deze freule een nakomeling was van bovengenoemde Bowiers is mij niet bekend. Het zou niet te verwonderen zijn².

De jonkheer zelf kwam echter al spoedig te sterven, zodat zijn vrouw het landgoed in 1870 toch maar weer verkocht, en wel aan Dr. E.A.P van den Bogaert, die in samenwerking met Dr. L.Th. Pompe een psychiatrisch ziekenhuis op het platteland wilde oprichten. En hiermee zijn we gekomen aan de geschiedenis van Coudewater als psychiatrisch ziekenhuis, waarover we U in de volgende afleveringen meer hopen te vertellen.

In de nalatenschap van Poelman zijn nog enkele notities bewaard over de periode van Coudewater als landgoed. We zullen hier in volgende afleveringen op terugkomen.

¹ In het dossier Coudewater, dat thans in het stadsarchief van 's-Hertogenbosch berust, bevindt zich een lijst van de 25 kinderen van de heer Mr. Jan Bowier. Uit zijn eerste huwelijk had hij veertien kinderen en uit zijn tweede huwelijk elf. De heer J. Bowier is geboren op 29 april 1793 te 's-Hertogenbosch en overleden op 22 februari 1853 te Rosmalen in huize Coudewater. (Noot van Arie van de Ven).

² Deze freule is inderdaad een dochter uit het grote gezin en wel de 17de in de rij en de derde uit het tweede huwelijk. Ze is op 15 maart 1836 op Coudewater geboren. Op 6 oktober 1864 is zij te Ginneken gehuwd met Frans Julius Johan de Blocq van Scheltinga, geboren 13 maart 1838 te Oranjewoud. Zij overleed op 5 juni 1870 te Rosmalen. In een van de komende afleveringen zal ik een volledig overzicht van het gezin Mr. Jan Bowier publiceren. Noot Arie van de Ven.

Voor U gehoord 25

Harry Coppens

- *Dina is toch wel 25 jaor dienstmeid geweest bè de pestoor, die de panne d'r op hè geleed en nouw voort es rustend heer dur 't leeve gû. En wè gin mens vur meugluk ha gehaauwe -en zo ziede mar weer dè de wondere de wereld nog niej ut zen - sinds kort hi Dina verkering, mi 'ne widee:man, diej er ok nog werrem bè zit. Inne mi èrd aon z'n knies. En Dina mag dan wel 'n goeij 50 zen (en es ge de dertig gepasseerd waart en nog ginne vrijer had dan waarde voort afgeschreve en dan zaate zo es dè vruuger zinne vort op 't schaop van St. Anne), mar ze waar 't aonzien nog meer dan werd. Zijn vrouw waar al meer dan twi jaor dood en hij waar op zuuk naor 'n vrouw, die zijn verdere leeve mi h'm wò dèle, want, zinniej, vrouwvollek is es 'n boordeknûpke, mar ge kunt ze niej misse. (Vruuger droege ze 'ne losse boord en konde dè bijbehorend knûpke niej misse.)
Mar sommige minse vonde wel desse niej te hard te hard van stapel moes loope, want dè wil ok niej alted gedaon zen. Es 't hooi 't perd volgt, wil 't gevrete zen en ze liet dan ok wel merke dè es 't aon heur laag, dè ze liever vandaag dan merge getrouwd wò zen, want 't is zeker waar dè es 'n aauw schuur begint te brande, dan is er geen blusse aon.*
- *Toon Hermans noemde in een van zijn uurste "one man shows" onze jachtige ted: 't tijdperk van Vrouw Holle. En wij holle op d'n dag van vandaag nog steeds dur en jaage op de vergankelijke dinge van 't leeve. We hebbe gin oog en gin ted vur de natuur mi z'n pracht en de alledaagse eenvoudige dinge diej 't kenmerk van 't ware zen. We jaage niks en niemes ontziend aachter 't geld aon, niej um dè we anders de kost niej kunne verdiene, mar um dè we net es 'n zog nooit genug hebbe. (Laote we geniete van genug, zo dè 'n aander ok genug hi). En ze mèine dè ge daormi geluk kunt koope. Es dè waor waar dè geld gelukkig maakt, dan zo'n er tegesworrig hil veul gelukkige minse moete zen. Mar ge ziet toch meer utgelaote hond es utgelaote minse. Hil veul minse ochèrrem, zen alleen mar ut op gewin en laote d'r èige opzweepe mi 't kwaluk gevolg, dè ze dik d'r èige niej mer kunne zen. En mi of zonder haost, vur 'ne schildpad en 'ne haos is 't eeve gaauw Posse en unne slèk kumt er net zo goewd es unne kàkvors.*
- *Mi Neijaor worde er misschien net zoveul planne gemakt es er vuurwerk de lucht ingû. Mar es ze op 't end van 't jaor de balans opmaake is er bè de meeste niej veul van terecht gekomme. Onze aauwdste is er ok zo inne. Diej zit alted zo vol planne es 'ne bok vol keutels. Hij kan nog niej op z'n èige beene staon en ge moet 'm mi de dobbel lènt rije en de stang in z'n bakkes, net es 'n perd dè getuigd wordt. Ge kunt de teugels gin moment laote viere. Ik heur 't 'm nog zegge: "Es de klok twellef slû, dan maak ik dees sigret ut en rook ik niej mer." Ik help 't oew hoope, zin ons*

moeder, mar jouw grotvodder zin alted: “Berouw, goeij vurnemes en de brandweer komme alted te laot” (Het hangt van jezelf af wat je aan goeds of slechts overkomt) of kort gezeed: “Zo ge ’t makt, zo hedde ’t.”

- *Um brood op de plank te krège moeste de keuterboerkes op de errem zandgronde d’r kruis ut d’r broek werke van smerges vruug tot saoves laot. En al regende ’t ooit aauw wijve, ze werkte dur. Zolang esse onder d’r errem nog dreug waare, ginge ze niej ut de regen. Vur goeij wèrk moete veul ted neeme. Ge kunt gin perd al lopende beslaon. En bè al zen werk, messe, ploege, giere, egge, waar zeker ’t perd onmisbaar. En de kèinder, en daor kwaamde in diejen ted hendiger aon es aon ’n koew (er wier ok goewd geboerd in het veurste gebont) en ze wiere al vruug ingezet. Ok de boerin hielp nog dik mee op ’t laand. Veul mèskes in deze ted zien niks in ’n huweluk mi ’ne boer. Ons buurmèske zin laotst: “Ik trouw nog niej mi ’ne boer, al schet iej ok bè elke tree ’n mud erpel.”*
En of er goewd geboerd wier konde o.a. zien aon de goewd utziende koeij en aon ’n stevig, niej vet perd. Ze zinne dan ok: “Mi mager koeij en ’n vet perd is het helle geboer gin bliksem (kloote, donder, flikker) werd.” Mar wor ’n mager perd is en ’nen vette hond is ’t goewd vrije.
- *De jongste bruur van ons moeder is echt ’ne tobberd en is in alles van ’n aander afhankelijk. Hij is zo doof es ’ne kwartel en hij heeft gehoor es ’n verke. En hij ziet nog slecht ok. Ik wil niej zegge dettiej zo blènd is ’ne mol, mar veul meer is ’t ok niej. Onthaauwe kan iej ok niej. Hij weet dik niej ins dè ge er daags van teveure nog bent geweest. Hij hi ’n geheuge es ’n hen. Hij hi ’n klèn utkerinkje en er stû vur gin vijf cente binne. ’n Blènd perd kan er nog gin schaoi doen. “ ’t Is mar goewd vur hum dè ons moeder - hij woont ’n paor huize van ons vandaon - dik bèspringt. Want diej utkering van hum is te veul um te sterve en te wennig um te leeve. En um dettiej ginne krant kan leeze en gin TV kan kèke is z’n wereld niej groter es z’n huiskamer. Es ik ’m ooit bezuuk, ben ik gaauw utgepraot en dan kan ’t er ooit zo akelig stil zen dè ge de piere in de grond kunt heure nieze.*
- *Dieje jongste van Driek van Kobusse leupt neeve z’n schoene en hi echt verbeelding es ’n strontvlieg. Es ge oew èige niks verbeeldt, dan ben de ok niks. “Il pète plus haut que son cul”, zegge de Franse. Op z’n Rosmolles gezeed: hij schèt hogger es z’n kont stû en dan makte oew èige hemd rèin, wor. Het is gewoon ’ne blaoskaak. Niks es stront en derrem.*
Nô de lagere school heettiej nog ’n jaor of wè op ’n aander school gezeete, mar dan ok niej veul meer es gezeete. Hij hi vur os geleerd, mar hij kon gin horres krège. Hij is net zo geleerd es ’ne os gekloot, zegge ze in ’t durrep. Mar es ge hum ziet treeje es ’nen hond mi stront tusse z’n teen (te veld treeje es ’nen hond diej op visite gû) zò de zegge dettiej de wijsheid in pacht hi (kumt ok wel ’ns vur bè ministers van Buitenlandse Zaken) en zeker denkt dè zonne èige stront niej stinkt.

Kwartierstaten van getogen Rosmalenaren 5

Martien Veekens

Henk de Werd gehuldigd

Begin 2001 had Henk de Werd besloten om per 1 augustus 2001 na 12½ jaar afscheid te nemen als bestuurslid. Gebruikelijk is om in een Algemene Ledenvergadering dit besluit mede te delen, nadat men zich niet meer herkiesbaar heeft gesteld voor een volgende periode. Omdat Henk op 1 augustus 2001 precies 12½ jaar bestuurslid was, vond hij dit een mooi moment om te stoppen.

Tijdens een van de laatste bestuursvergaderingen heeft hij te kennen gegeven dat hij weliswaar formeel per 1 augustus geen bestuurslid meer was, maar dat hij het erg leuk zou vinden om op de verjaardag van 700 jaar Rosmalen, nl. 22 augustus 2001, informeel afscheid te nemen. Zoals bekend hebben wij op 22 augustus jl. het eerste boek *700 jaar Rosmalen, een herinnering aan een bijzondere viering* aangeboden aan de heer mr. Fons van Lith van Heijmans NV te Rosmalen, de hoofdsponsor van ons boek.

Na deze gezellige en geweldig verzorgde ontvangst door Heijmans NV hebben het bestuur en verschillende leden van de werkgroep archivering informeel afscheid genomen van Henk. Als lokatie hadden we gekozen voor Brasserie *De Coelenborgh*, waar Henk een bijzondere band mee heeft omdat hij deze naam heeft voorgedragen.

Het bestuur heeft Henk als afscheidcadeau een diner aangeboden, en wel het bekende *We hedde nog*. Zijn echtgenote werd getrakteerd door de bestuursleden op persoonlijke titel.

12½ jaar bestuurslid was voor het bestuur een reën om aan het Brabants Heem te verzoeken Henk de Werd in aanmerking te laten komen voor een oorkonde met draaginsigne. Deze oorkonde met draaginsigne heeft hij in dank ontvangen.

Tijdens het diner verraste Martien Veekens Henk nog met een kwartierstaat van zijn familie, waar hij erg blij mee was.

Henk, bedankt voor je langdurige inzicht als bestuurslid en archivaris. Wij zijn erg blij dat je als archivaris onze vereniging nog wilt blijven ondersteunen door het door jou opgezette archief verder te catalogiseren en de werkgroep archivering te blijven leiden.

(Dorry Derhaag-Doomernik)

Henks kwartierstaat

Per 1 augustus 2001 heeft Henk de Werd zijn functie als bestuurslid van de Heemkundekring Rosmalen na 12½ jaar officieel neergelegd. Gesteund door 'zijn' *Werkgroep Archivering* blijft hij echter actief bij het archiveren van het Rosmalens heemkundig bezit. Op 22 augustus 2001 (701e verjaardag van de gemeenschap

Oorkonde

*behorende bij het Zilveren Draaginsigne
van de Stichting Brabants Heem*

Toegekend aan

***H.J.M. de Werd
te Rosmalen***

*Sedert de oprichting in 1989 bestuurslid van de
heemkundekring 'Rosmalen' uit Rosmalen.*

*Als blijk van waardering voor zijn aandeel in de
beoefening van de heemkunde binnen het kader van
deze heemkundekring in het bijzonder en voor
Brabants Heem in het algemeen.*

Rosmalen, 22 augustus 2001

Namens de Stichting Brabants Heem,

de secretaris,

H.N.G.M. Boor

de voorzitter

M.J.H. van de Ven

16. Antonius de Werd * Maren, 09-06-1799 + Maren, 24-06-1868 zoon van Joannis de Werd en Geertruij van Os x Alem c.a.	17. Johanna Maria Schoonenberg * Oijen, 04-07-1797 + Maren, 24-06-1868 dochter van Nicolaas Schoonenberg en Maria Baijens 30-08-1827	18. Hendrikus Snelders * Maren, 13-07-1810 + Maren, 15-08-1890 zoon van Johannes Snelders en Catharina van Boekel x Alem c.a.	19. Gerardina Marissen * Breda 08-06-1799 + Maren, 19-09-1871 dochter van Gerardus Marissen en Catharina Beterams 23-07-1834	20. Otto Otten * Hernen, 31-05-1803 + Afferden, 12-10-1883 zoon van Reinerus Otten en Cornelia Sengers x Druuten	21. Catharina Hoogstraten * Afferden, 11-11-1805 + Afferden, 19-04-1890 dochter van Nicolaas van Hoogstraten en Gertrudis Burgers 31-01-1828	22. Willibrordus van Mulukom * Afferden, 09-04-1789 + Afferden 21-01-1864 zoon van Joannes van Mulukom en Beatrix Petr. de Kat x Afferden	23. Maria Grada van Welie * Winssen, 20-08-1790 + Afferden, 06-10-1870 dochter van Jan Gerrits van Welie en Maria v.d. Breedens 12-01-1814
8. Gerardus de Werd * Maren, 02-02-1828 + Maren, 19-10-1877 x Alem c.a.		9. Catharina Snelders * Maren, 28-05-1837 + Maren, 09-02-1902 9 november 1865		10. Cornelis Otten * Afferden, 03-03-1838 + Maren, 29-04-1925 x Druuten		11. Frederica van Mulekom * Afferden, 10-04-1836 + Maren, 20-02-1910 7 mei 1869	
4. Petrus Johannes de Werd * Maren, 18 oktober 1869 + Maren, 13 augustus 1948 x Alem c.a.				5. Maria Gerarda Otten * Schaijk, 10 maart 1872 + Maren, 17 november 1942 7 mei 1900			
2. Gerardus Cornelis de Werd * Maren, 25 november 1902 + 's-Hertogenbosch, 24 maart 1977 x Rosmale							
<p style="text-align: right;">Henricus Josephus * Rosmalen,</p> <p style="text-align: center;">Bestuurslid van de Heemkundekring Rosr</p>							

4. Martinus van Nistelrooij * Nuland, 6-01-1802 + Heesch, 1-02-1888 zoon van Arnoldus v. Nistelrooij n ohanna van Vetten x Heesch	25. Honorius van Grunsven * Heesch, 07-05-1799 + Heesch, 18-01-1842 dochter van Antonius v. Grunsven en Judoca Ant. Verstegen 17-02-1827	26. Eimericus Langens * Nuland, 26-04-1804 + Rosmalen, 12-08-1886 zoon van Johannis Langens en Maria van Nuland x Nuland	27. Antonia Ptr. van Houtum * Berlicum, 05-11-1815 + Rosmalen, 03-12-1887 dochter van Johannes v. Houtum en Antonetta Duijts 13-05-1843	28. Albertus van Heeswijk * Vught, 05-04-1808 + Nuland, 10-01-1866 zoon van Johannes W. v. Heeswijk en Hendrica van Lith x 's-H.bosch	29. Francisca Meuwese * 's-H.bosch 29-08-1812 + Nuland, 13-01-1845 dochter van Martinus Meuwese en Catharina Gloude mans 06-02-1836	30. Adrianus v. d. Broek * Rosmalen, 18-01-1784 + Rosmalen, 29-01-1846 zoon van Godefridus v.d. Broek en Maria Jan Segers x Nuland	31. Wilhelmina Meulendijk * Nuland, 10-08-1802 + Rosmalen, 09-06-1871 dochter van Petrus Hndr. Meulendijk en Judith Th. Geelings 28-04-1833
2. Gerardus van Nistelrooij * Heesch, 27-04-1835 + Nuland, 05-08-1923 x Nuland		13. Maria Langens * Nuland, 01-03-1884 + Nuland, 27-09-1925 5 mei 1865		14. Adrianus van Heeswijk * Nuland, 30-06-1842 + Nuland, 14-07-1916 x Nuland		15. Maria van den Broek * Rosmalen, 06-01-1840 + Nuland, 16-02-1919 17 augustus 1870	
6. Emmerikus Joseph van Nistelrooij * Nuland, 18 maart 1871 + 's-Hertogenbosch, 15 oktober 1953 x Nuland				7. Alberta Maria van Heeswijk * Nuland, 18 juli 1874 + Nuland, 29 april 1923 9 mei 1902			
8. Anna Maria van Nistelrooij * Rosmalen, 26 januari 1907 + Rosmalen, 18 oktober 1991 17 mei 1935							
9. Maria (Henk) de Werd december 1939 in van 12 januari 1989 tot 1 augustus 2001							

Rosmalen) is hieraan extra aandacht geschonken, o.a. door de uitreiking van het insigne met de oorkonde van *Brabants Heem*, waarover U zojuist gelezen hebt. Ook de kwartierstaat op de vorige pagina's werd hem bij deze gelegenheid overhandigd. Henk genoot zichtbaar, al waren de meeste gegevens hem door zijn eigen onderzoekingen reeds bekend.

Aan vaderszijde leiden de roots van *Driek van Grette* voornamelijk naar Maren en het Gelderse Afferden. Aan moederszijde is overwegend sprake van 'echt' Rosmalens en Nulands bloed. Hier worden ook enigszins de verwantschappen (gezamenlijke verre voorvaders) zichtbaar met 'onze' loco-burgervader c.q. heemkundekringlid Rien van Grunsven (kwartierstaatnummer 25) en de *Rosmalenaar van het jaar 2000* c.q. heemkundekringlid Henk Langens (kwartierstaatnummer 26).

De voorzitter, Dorry Derhaag-Doomerik, speldt het insigne van Brabants Heem bij Henk de Werd op. Foto Arie van de Ven.

Tijdens mijn vakantie fietste ik weer eens langs het ooit door Koningin Wilhelmina bezochte oude kerkje te Heumen. Opnieuw stond ik stil bij het nog gave grafmonument, dat met zorg is geplaatst in het gazon aan de zuidzijde van dit Protestants kerkje (eerbetoon aan de tijdens de slag op de Mookerhei gesneuvelde Gebroeders van Nassau), en waarop ik de plaatsnaam *Rosmalen* aantrof. Het betrof een grafzuil van de in Heumen geboren Henricus van de Boogaard, die op 9 februari 1858 te Heumen op 67-jarige leeftijd stierf. Aan de zijkanten van de steen zijn nog de gegevens betreffende zijn twee huisvrouwen te lezen. Aan de ene kant de te Puiflijk geboren Maria van de Greer (die op 15 maart 1836 te Heumen stierf) en aan

Zoals U inmiddels ongetwijfeld bekend is, heeft de Heemkondekring het eerste exemplaar van het jubileumboek over 700 jaar Rosmalen aangeboden aan mr. Fons van Lith van Heijmans NV.

gaard, molenaar te Rosmalen. Mijn ontdekking bleek niet meer dan een aanvul-linkje...

Met nummer 57 komt Hendrica van Lith als een van zijn stamouders in de kwartierstaat van Henk. Zij werd gedoopt te Rosmalen op 16 januari 1768 als dochter van Joannes van Lith (gedoopt te Alphen op 10 april 1718) en was het jonge zusje van Henricus Theodorus van Lith, die de vader zou worden van de hiervoor vermelde Maria Anna van Lith. Dat Henk met zijn in 2000 uitgegeven boek aangeeft enigszins trots te zijn op een verwantschap (genealogisch) met het bekende Rosmalense molenaarsgeslacht Van Lith, zal door een objectieve genealoog als terecht worden aangemerkt.

Zie ook de foto's op de volgende pagina.

de andere kant zijn eerste vrouw Maria Anna van Lith, die slechts dertig jaar oud op 16 oktober 1818 te Heumen overleed. Volgens de steen zou zij geboren zijn te... Rosmalen.

In de bibliotheek van het Rijksarchief in Noord-Brabant bevinden zich twee genealogische werken die door Henk zijn geschonken. Het betreft *De familie De Werd*, 1996 (39F33) en *de familie Van Lith*, 2000 (37A31). Ik was benieuwd of mijn Heumenese vondst ook in dit laatste boekwerk zou worden vermeld. En inderdaad! Henk schrijft hierin niets over de steen en de sterfdatum, maar hij weet (op pagina 31) wel te vertellen dat zij op 26 april 1787 te Rosmalen was geboren en hier op 4 oktober 1813 in het huwelijk was getreden met Hendrik van de Bogaard.

Henk en zijn vrouw genieten zichtbaar tijdens het eten in de Coelenborgh. Foto Arie van de Ven.

700 Jaar Gemeenschap Rosmalen

1300

2000

Herinnering aan een bijzondere viering

Het jubileumboek *700 Jaar Gemeenschap Rosmalen*.

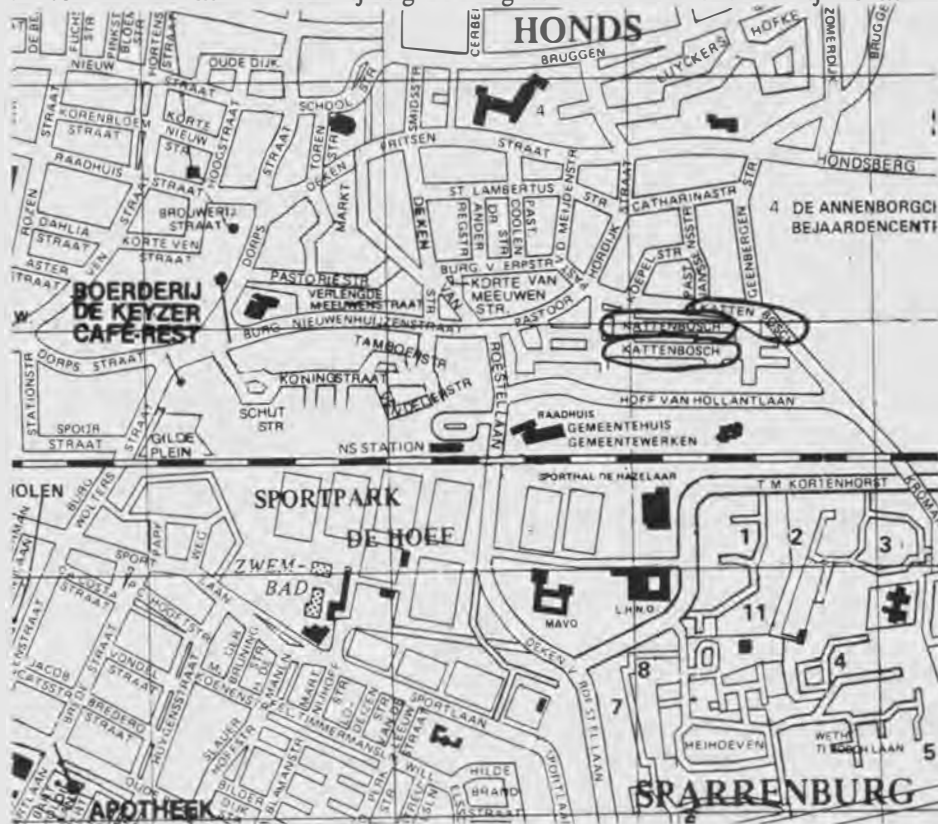
Kattenbosch, een oud Rosmalens toponiem met een verhaal

Wim Veekens

1 Inleiding

Kattenbosch is tegenwoordig de naam van een straat die ten noorden van de spoorlijn 's-Hertogenbosch - Nijmegen ligt. Oorspronkelijk werd deze naam gebruikt voor een groter gebied dan nu het geval is.

Ook voor mij was in het verleden - ik denk nu ruim veertig jaar terug - de *Kattenbosch* een naam voor een vrij uitgestrekt gebied. Wanneer ik in die tijd als man-

Afb. 1. De huidige Kattenbosch als straatnaam. Uit: *Suurland's Vademecum Plattegrond Rosmalen 1983-1984*, Eindhoven.

neke van nauwelijks tien jaar vanuit de Maliskamp naar het voetbalveld van OJC aan de Nieuwendijk ging, kwam ik zogauw ik de Oude Baan /d'aauw baon/ over-

stak in /d'n kattenbos/. Ook lag er nog een stukje Kattenbosch over de spoorlijn (vergelijk de ligging van de huidige straat Kattenbosch, zie afb. 1).

Wat mij toen altijd al opviel was dat wanneer je bij slager Jan van Zoggel de Oude Baan overging, je meteen het verschil met de Maliskampse of Rosmalense Hei kon merken. Aan de andere kant van de Oude Baan was het allemaal weiland en lagen verspreid wat slootjes. De grond was er altijd veel natter dan die van het gebied ten zuiden van de Oude Baan met zijn 'klapzand'. Het kon er ook behoorlijk mistig zijn. Ook stonden er andersoortige bomen aan de (Kattenbosch)straat. Ik vermoed nu dat het /kannidasse/, populieren, waren.

Wat ik me van die tijd ook nog goed herinner is dat de naam *Kattenbosch* mij een zekere angst inboezemde. Ik had wel eens gehoord dat als het donker was, en vooral ook als het mistig weer was, het in de Kattenbosch kon spoken... En daar moest ik dan, komend van het OJC-veld in het donker op weg naar huis, helemaal naar de /Koudewaterseweg/, doorheen fietsen!¹

Na deze jeugdherinneringen kom ik tot het eigenlijke onderwerp van dit artikel: de mogelijke verklaring(en) van de plaatsnaam *Kattenbosch*.

2 Oude vermeldingen

1377: stuk land dict. [genoemd] Die Beucke naast *het Cattenbossche* in Bruggen²

1561: huis, erf en hof in Bruggen (grenzend) aan *den Cattenbosch*³

1623: die gemeijnte genoemt *Cattenbosch*⁴

1640: perceel genoempt *inden Cattenbosch*⁵

1785: *Katten Broek*⁶ (zie afbeelding)

1832: *Het Kattenbosch*⁷

3 Het bepaalde naamselement *-bos(ch)*

3.1 Korte toelichting op het begrip *bos*

In het Middelnederlands (ca.1200 - ca.1500) was het zelfstandig naamwoord *bosch*, *bossche*, *busch*, *bussche* zowel mannelijk, 'den bosch', als onzijdig, 'het bosch', In

¹ De volksmondnaam /Koudewaterseweg/ werd vroeger door veel Maliskampers gebruikt in plaats van *Peter de Gorterstraat*.

² A. Kappelhof, *Het Archief van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch. Regesten van oorkonden*, 's-Hertogenbosch, 1980-1991, regestennr. 799.

³ G. Steijns, *Inventaris van het Archief van het Jezuïetencollege (1609-1629) te 's-Hertogenbosch*, 's-Hertogenbosch, 1980, regestennr. 126.

⁴ H. de Werd, *Oud-Rosmalen*, Rosmalen, 1987, blz. 32.

⁵ *Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen*, inv.nr. 262 (77) (Rijksarchief in N.-Brabant).

⁶ J. Camp, *Caart Figuratief der Geformeerde Inundatie van de Hoofd-Stad, Forten en Situatie van 's-Hertogenbosch*, 1785 (Gem.archief 's-Hertogenbosch).

⁷ Kadastrale Kaart (minuutplan), 1832.

verscheidene zuidelijke dialecten heeft het mannelijk met het lidwoord 'de' zich lang weten te handhaven⁸.

Oorspronkelijk betekende *bos* "struikgewas, kreupelhout", welke betekenis het Engelse woord *bush* nog steeds heeft. Ook in de Nederlandse woorden *braambos* en *doornbos* bijvoorbeeld gaat de betekenis "struikgewas" nog schuil⁹.

Het woord *bos* heeft vanaf omstreeks de 13de eeuw de huidige betekenis van 'gecultiveerd bos' gekregen, en heeft het oudere begrip, met dezelfde betekenis, namelijk *hout* [en *lo*, *wv*] vervangen¹⁰.

Toponiemen met het bestanddeel *bos* zijn voor de naamkunde relatief jong en slaan dus meestal op jongere aanleg, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld namen met het element *woud* (zie ook 3.2)¹¹.

3.2 Gebruik en nut van bossen

Ik laat nu enkele citaten de revue passeren om te laten zien wat er met bossen gebeurde en waartoe ze dienden. Tevens wordt door deze citaten de nauwe relatie aangetoond die er dikwijls bestond tussen de begrippen *bos* en *broek*.

- "Hoewel er na de middeleeuwen geen uitgestrekte wouden meer resteerden, hadden de boeren meestal hier en daar percelen met hakhout, waar ze hak- en geriefhout haalden. Deze percelen werden over het algemeen met de term *bos* aangeduid."¹²
- "De oorspronkelijke betekenis van *bos* is 'struikgewas, kreupelhout' [zie 3.1]. Geleidelijk aan ontwikkelde zich de huidige betekenis van 'aangeplant bos'. Die betekensevolutie is onder meer in de hand gewerkt door een aantal wijzingen in de werkelijkheid. Al vanaf de 12^e eeuw werden namelijk heel wat onvruchtbare, woeste gebieden stelselmatig bebost om ze later als cultuurland te gebruiken¹³. Dat verklaart waarom veel bossen op moerassige of heideachtige bodem zijn aangeplant. Zowel aan de natuurbossen als aan de aangeplante werd de nodige zorg besteed. Ze leverden namelijk aan de ene kant veel slaghout (brandhout) op voor familiaal gebruik en werden aan de andere kant voor het vee toegankelijk gesteld."¹⁴
- "In de Sterkselse pachtcontracten stond broek veeleer voor bos, dat men eventueel kon ontginnen tot bouwland of beemd¹⁵. Men won uit het broek

⁸ E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*, I, 's-Gravenhage, 1885, kolom 1388.

⁹ W. Van Osta, *Toponymie van Brasschaat*, I, Gent, 1995, blz. 346.

¹⁰ M. Devos, *Meerjese landse Toponiemen tot 1600*, Bellem, z.p., 1992, blz. 29.

¹¹ M. Schönfeld, *Veldnamen in Nederland*, Amsterdam, 1950 (= Arnhem, 1980), blz. 18.

¹² J. Trommelen en M. Trommelen, *Tilburgse Toponiemen in de 16^e eeuw. Een tentatieve reconstructie en naamsverklaring*, Tilburg, 1994, blz. 147.

¹³ De onderstrepingen komen van mijn hand.

¹⁴ G. Andries, *Meerjese landse Toponiemen tot 1600*, Lovendegem, z.p., 1993, blz. 43-44.

¹⁵ Met *broek* bedoelde men laaggelegen drassig land met ruigte begroeid zoals biezen, riet en hout. Met

Afb.2. De Kattenbosch op een fragment van een kaart van de Topografische Dienst, Delft, ca. 1950-1954.

voornamelijk dakroeden, wilgetwijgen voor de bakovens, voor het maken van omheiningen en om te vissen, door er fuiken, hengels en dergelijke van te maken.”¹⁶

Wat hier zojuist gezegd is, sluit aan bij wat P. Lindemans in zijn geschiedenis van de Belgische landbouw gesteld heeft, namelijk dat *broekland* niet alleen beschouwd moet worden als een aanduiding voor “laagliggende, begraasde gronden aan de rivier, die ontwaterd konden worden”, maar ook als aanduiding voor “jong *bos*”¹⁷. Uit het voorafgaande blijkt dat het begrip *bos* in bepaalde gevallen - ook in ons geval zeer waarschijnlijk - gelijkgesteld kan worden aan een zogenaamd *broekbos*,

beemd bedoelde men meestal een laaggelegen weiland, hoofdzakelijk voor hooiwinning gebruikt. De begrippen *beemd* en *broek* liggen wat de betekenis betreft dicht bij elkaar.

¹⁶ P. Dekkers, ‘Toponymische aantekeningen bij het domein Sterksel van de abdij van Averbode (17de eeuw)’, in: *Naamkunde*, 27, 1995, blz. 230-231.

¹⁷ P. Lindemans aangehaald door P. Dekkers (zie vorige noot).

dit is een (loof)bos waar als gevolg van de natte bodem slechts een (vrij) beperkt aantal boomsoorten kan groeien, zoals berken, elzen en wilgen.

Mogelijk is de vermelding *Katten Broek* (1785) in plaats van *Katten Bosch* een aanwijzing voor die nauwe relatie die bestaan heeft tussen de begrippen *broek* en *bos*, of is het louter een verschrijving?

4 Het bepalend eerste deel *katten-*

Het element *kat* is een van de meest besproken (en omstreden) termen uit de plaatsnaamkunde. De Vlaamse toponymist Mennen heeft het een tiental jaren geleden duidelijk verwoord bij de bespreking van het toponiem *Kattenbos* te Lommel: "Plaatsnamen met *kat* als eerste lid komen in de Nederlanden [d.w.z. Nederland, Nederlandstalig België (Vlaanderen) en Frans - Vlaanderen (Noord - Frankrijk), wv] zo veelvuldig voor (o.m. in verbinding met *-beek*, *-berg*, *-bos*, *-broek*, *-rijt*, *-straat*), dat het moeilijk is een algemeen geldende verklaring eraan te geven."¹⁸ Uit de opsomming van verklaringen die hierna volgt blijkt inderdaad, dat het bij het woord *kat* niet per se om de naam van het bekende huisdier hoeft te gaan. Hoe *kat* geïnterpreteerd kan worden, wordt voor een groot deel bepaald door het grondwoord waarmee het gecombineerd wordt; denk hierbij aan de al eerder genoemde begrippen *-beek*, *-bos*, *-straat* enz. Ook de regio waarin de naar de *kat* genoemde plaats ligt, de geografische realiteit, is van belang voor een eventuele verklaring van de naam; of een naam uit de Noordelijke Nederlanden stamt of uit de Zuidelijke Nederlanden, Vlaanderen met name, kan voor de interpretatie een verschil uitmaken.

Om het vrij grote aantal verklaringen van de *kat*namen wat overzichtelijker te presenteren, heb ik ze in verschillende categorieën ondergebracht. Ik beperk me tot de Nederlandstalige namen. Duitstalige *kat(ze)*namen (en varianten) en Engelstalige *cat*namen (en varianten) heb ik dus buiten beschouwing gelaten.

4.1 Behuizing

Ruim vijftig jaar geleden heeft men *kat* in de Noord-Hollandse plaatsnaam *Katwoude* in verband gebracht met de woorden *cate*, *cote* of *kot*: "*Cate* betekent feitelijk hut", aldus de schrijver¹⁹. Ook De Vries heeft in de jaren zestig in zijn naamkundig woordenboek deze verklaring genoemd: *kat* is een "bijvorm van *kot*"²⁰.

Deze betekenis zal eerder voor de Noord-Hollandse plaats opgaan dan voor het Rosmalense toponiem *Kattenbosch*, omdat men hier in de Meerij eerder van *kot*

¹⁸ V. Mennen, *Van Vriesput tot Klein Duitsland. Acht eeuwen Lommelse plaatsnamen*, Lommel, 1992, blz. 102. De naam *Kattenbos(ch)* is / was ook bekend in Achel (B.), Reusel en Roosendaal.

¹⁹ A. de Goede, 'Zeevangerarmen', in: *Nomina Geographica Neerlandica*, XIII, 1949, blz. 32.

²⁰ J. de Vries, *Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandse Plaatsnamen*, Utrecht-Antwerpen, 1962, blz. 90.

dan van *cate* en *cote* sprak. Overigens, het woord *kot* wordt heden ten dage nog in het Nederlands gebruikt in de betekenis van “klein, armoedig huis”²¹.

4.2 Scheepvaart

Fockema Andrea heeft in een artikel het volgende over *kat* geschreven: “Men zou voor het bestanddeel *kat*- ook aan iets anders [dan diernamen, wv] kunnen denken: aan het binnenschip, dat zo heette en waaraan ettelijke toponymische heugnissen zijn bewaard: de Kattenbrug bij Nieuwveen, de Kattensingel te Gouda (...). De *kat* is een middeleeuws schip.”²² In ‘de Dikke Van Dale’ wordt het begrip *kat-schip* nog genoemd als een verouderd woord voor “een kort, plomp schip” dat genoemd is naar het dier de kat, waarvan de reden voor benaming echter niet duidelijk is²³.

Vanzelfsprekend gaat deze navale betekenis niet op voor ons *Kattenbosch*.

4.3 Persoonsnaamgeving

Naar de mening van Spijkerboer zit in een naam als *Kattendijke* op Zuid-Beveland (provincie Zeeland) de oude persoonsnaam *Kat*, gezien het voorkomen van de naam *Katkijn* (= *Katke*), een verkleinvorm net als de toentertijd op de Zeeuwse eilanden voorkomende persoonsnamen *Hannekijn* (= *Hanneke*, kleine *Han*) en *Daenkijn* (= *Daantje*, kleine *Daan*). Bovendien was *Kat* rond 1930 nog een bekende Zeeuwse familienaam (deze naam kan ontleend zijn aan de persoonsnaam)²⁴. Zelf wil ik hier aan toevoegen dat de persoonsnaam *Kat/ Cat* in de tweedenaamvalsform terug te vinden is, en wel in de naam van de vermaarde dichter en staatsman Jacob Cats (1577-1660), geboren in het stadje Brouwershaven op Schouwen (provincie Zeeland). Trouwens, *Cats* is een nog steeds in Nederland voorkomende familienaam.

De Vries vermeldt eveneens de mogelijkheid van de persoonsnaam *Kat* met de toevoeging onder het trefwoord *Kattendijke*: “eig[enlijk] de diernaam.”²⁵ Achter in zijn boek geeft hij in de ‘Lijst van persoonsnamen die in plaatsnamen voorkomen’ de naamsvorm *Katto*, die volgens hem ook in het genoemde Zeeuwse *Kattendijke* zit!

Ook Karsten sluit voor de plaatsnaam *Katwoude* (NH) de persoonsnaam niet uit.

²¹ Van Dale, *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal* (j-r), door G. Geerts en H. Heestermans, Utrecht-Antwerpen, 1995 (12de druk), blz. 1527.

²² S.J. Fockema Andrea, ‘Vikinger-Wijken in Nederland’, in: *Mededelingen*, 30, 1954, blz. 87.

²³ Van Dale, *Groot Woordenboek* (...) (j-r), 1995, blz. 1385.

²⁴ B. Spijkerboer, ‘Het eerste lid der -recht-namen’, in: *Nomina Geographica Neerlandica*, VII, 1930, blz. 145.

²⁵ J. de Vries, *Woordenboek der (...) plaatsnamen*, 1962, blz. 90. De genoemde lijst met persoonsnamen staat op een ongenummerde pagina.

Hij vermeldt de vorm *Katte*²⁶.

Om nu te zeggen dat de opvatting met een persoonsnaam onaanvaardbaar is voor de *Kattenbosch* is onjuist, maar geheel vanzelfsprekend is ze nou ook weer niet direct. Bij een persoonsnaam zouden we ook ooit een naamsvorm met de tweede-naamvals-s hebben kunnen aantreffen, dat wil zeggen: de vorm **Katsbosch* in plaats van of naast *Kattenbosch*.

4.4 Krijgskunde

Catte was ook een aanduiding voor een middeleeuws, stedelijk belegeringswerktuig. Het wordt omschreven met “schutdak, een beweegbaar schutdak waarop de blijde staat”²⁷.

De Belg Des Marez ziet in *kat(te)* een meer uitgebreide betekenis zitten. Voor hem is *kat(te)* “eene vermomde schuilplaats, van waar men den vijand ongezien kon gade slaan.” Een stukje verderop zegt hij het zo: “*Katte*: verdedigingswerk, schuilplaats, bedekte waarnemingspost.”²⁸

Daar hij in de inleidende zinnen van zijn artikel opmerkt dat de *katten* een belangrijke rol gespeeld hebben in het stelsel van de stadsversterkingen, kunnen we deze krijgskundige interpretatie voor het dorpse Rosmalense *Kattenbosch* wel terzijde schuiven.

4.5 Landschap

Lindemans heeft beweerd dat *kat(te)* in het merendeel van de plaatsnamen een bijvorm van *kade*, *kaai* is en dat de betekenis is: “aarden opworp gevestigd door paalen rijswerk [= vlechtwerk van rijshout, wv].”²⁹

Deze theorie heeft in de studie van de plaatsnamen nogal wat aanhang gekregen. Vooral Molemans heeft deze betekenis - vaak met nuances - toegekend aan plaatsnamen uit Belgisch-Limburg. Zo stelt hij dat het Middelnederlandse woord *katte* “ook de ruimere betekenis gehad [heeft] van ‘hoogte’ zonder meer, waarbij niet aan een kunstmatige ophoging dient gedacht te worden.”³⁰ Met die ‘kunstmatige ophoging’ wordt de “aarden opworp” van Lindemans bedoeld (wv).

Bij de bespreking van de Opglabbeekse *Kattenbeek* is *kat* naar de mening van Molemans “vermoedelijk een wisselvorm van *kade* ‘aarden opworp’, waarbij kan ge-

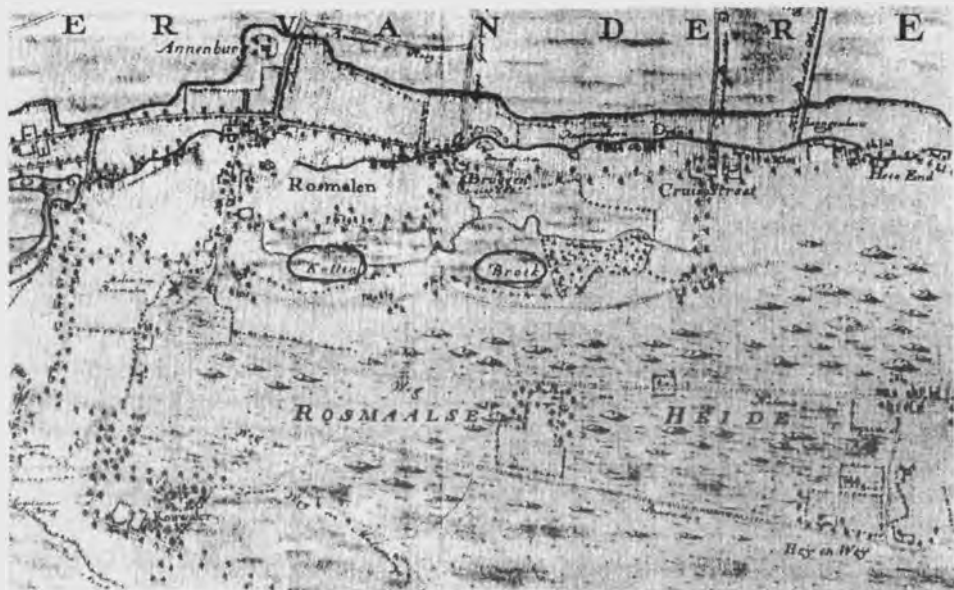
²⁶ G. Karsten, *Noordhollandse Plaatsnamen*, Amsterdam, 1951, blz. 58.

²⁷ E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*, III, 's-Gravenhage, 1894, kolom 1239. Met een *blijde* wordt een werpgeschut bedoeld, d.w.z. een (oorlogs)werktuig om zware stenen te werpen.

²⁸ G. Des Marez, ‘De *Catte* en de Verloren Cost’ in: *Isidoor Teirlinck Album. Verzamelde opstellen (...)*, Leuven, 1931, resp. blz. 143 en 144.

²⁹ J. Lindemans, ‘*Kat, Kade*’, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, VI, 1932, blz. 84.

³⁰ J. Molemans m.m.v. J. Mertens, *Toponymie van Zonhoven. Historisch-naamkundige studie*, NGF, XIII, Zonhoven - Leuven, 1982, blz. 443.

Afb.3. Kattenbosch, hier Katten Broek genoemd, op een fragment van de figuratieve kaart van J. Camp uit 1785 (zie *Oude vermeldingen*). Genomen uit: *Rosmalen in oude tijden*, Rosmalen, 1955, blz. 17.

doeld zijn op de verhoogde bermen.³¹ Ook bij de verklaring van de Valkenswaardse naam *Kattenrijt(en)* denkt hij aan “opgehoogde berm”³².

Ook heeft men gedacht, zoals Claes, dat *kat(te)* in Belgisch Oost-Brabantse toponiemen als *Kattebeek* en *Kattestraat*” een oud woord [kan zijn] voor een verhoogde verschansing.”³³

Uit hetgeen hierboven gezegd is, zou men kunnen concluderen dat de naam *Kattenbosch* zoiets betekent als (loof)bos gelegen naast een ‘katte’, een aangelegde aarden verhoging of “dam op paalwerk”³⁴. Maar waar ergens moet men dan die bodemverheffing of verhoogde dam zoeken? Bij de aangrenzende *Hondsberg* misschien? (Let wel: in ons vlakke Noord-Brabantse land werd in het verleden de geringste - meestal zandige - verhoging in het landschap al gauw *berg* genoemd.)

4.6 Dierenwereld

Er zijn maar weinig naamkundigen die geloven dat in plaatsnamen met het element *kat* de naam van het dier schuilgaat.

³¹ J. Molemans, ‘Naamgevingsfactoren in de Kempische toponymie, geïllustreerd aan Opglabbeek’, in: *Naamkunde*, 18, 1986, blz. 33.

³² H. Mélotte en J. Molemans, *Noordbrabantse Plaatsnamen, Monografie I, Valkenswaard*, [z. pl.], 1978, blz. 161.

³³ F. Claes, ‘Inleiding tot de Oostbrabantse toponymie’, in: *Naamkunde*, 19, 1987, blz. 73.

³⁴ Het laatste citaat is weer van J. Lindemans, blz. 80 (zie noot 29).

Karsten sluit deze mogelijkheid niet geheel uit voor enkele Noord-Hollandse plaatsnamen. Hij zegt, dat indien het om het bekende dier gaat, dit alleen maar kan gelden voor “afgelegen, onbelangrijke gehuchten” zoals *Kathoek* en *Katham*³⁵. Gysseling daarentegen, is in dezen zeer stellig. Hij beweert dat “*katte* in plaatsnamen steeds het dier [is] met veelvuldig de nuance ‘wilde kat’ of ‘toverkat’”³⁶. Een jaar later herhaalt hij met dezelfde stelligheid zijn standpunt over de *kat*-namen: “De interpretatie ‘wilde kat’ (...) zal ongetwijfeld bij vele van deze namen opgaan.”³⁷ Waarop hij deze zekerheid baseert maakt hij niet duidelijk.

In Vlaanderen en de Baronie van Breda kwam de wilde kat in het verleden vrij sporadisch voor, zo neemt men aan. Grzimek zegt over de wilde kat als inheems dier in Nederland en België, waar hij zich vermengd heeft met verwilderde huiskatten, het volgende: “In Nederland waar het dier vroeger vermoedelijk wel meer voorkwam, is de echte wilde kat een uiterst zeldzame verschijning (Limburg), in België komt hij nog voor in de bossen van de Ardennen.” Dit schrijft hij nog in een encyclopedie van zo’n dertig jaar geleden³⁸.

Als men hetgeen Grzimek opgemerkt heeft in ogenschouw neemt, is het niet geheel onmogelijk te veronderstellen dat de wilde kat als inheems dier ook in onze streken - dus ook in de Kattenbosch - in de Middeleeuwen is voorgekomen.

4.7 Archeologie

Het lijkt erop dat het element *kat* soms een aanwijzing is voor een archeologische vindplaats zoals Beex dat heeft aangetoond met de Kattenberg in het Kempense dorp Casteren (Hoogeloon), alwaar men een grafheuvel aangetroffen heeft³⁹.

Aan het eind van de jaren vijftig heeft archeoloog De Laet opgemerkt dat in het element *kat* van de Lommelse plaatsnaam *Kattenbos* het dier de kat schuilt, dit met betrekking tot de ter plaatse opgegraven grafheuveltjes⁴⁰.

Een zestigtal jaren geleden sprak Kuysten het vermoeden uit dat toponiemen als *Kattestraat*, *Kattenberg* (en *Hoensheuvel*) aanwijzingen zouden zijn voor urnenvelden of oude begraafplaatsen⁴¹.

³⁵ G. Karsten, *Noordhollandse Plaatsnamen*, blz. 58.

³⁶ M. Gysseling, ‘Enkele Oudnederlandse woorden in het Frans’, in: *Mededelingen*, 30, 1953, blz. 84, noot 1.

³⁷ Idem, *Gent’s vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*, Gent, 1954, blz. 53.

³⁸ Respectievelijk C. Buiks, *Laatmiddeleeuws landschap en veldnamen in de Baronie van Breda*, Assen, 1997, blz. 78, en B. Grzimek, *Het leven der dieren. Encyclopedie van het dierenrijk*, XII, 3, Utrecht-Antwerpen, 1973, blz. 343.

³⁹ G. Beex, ‘Verrassingen op de Kattenberg te Casteren’, in: *Brabants Heem*, 5, 1953, blz. 54-57.

⁴⁰ De Laet wordt aangehaald door L. Van Durme, ‘Zuidnederlandse toponiemen uit de nekro-sfeer’, in: *Naamkunde*, 18, 1986, blz. 129.

⁴¹ Kuysten wordt hier geciteerd door A. Kakebeke, ‘Problemen rond het ontstaan en de vroegste geschiedenis van Eindhoven’, in: *Oud Eindhoven. Voorstudies tot de Geschiedenis van Eindhoven*, Schiedam-Eindhoven, 1976, blz. 38-39.

Ook Iven e.a. geven te kennen dat toponiemen met *alf*-, *geest*-, *heks*- en *kat*- meer dan eens wijzen op archeologisch belangwekkende vindplaatsen⁴².

Door een groot aantal naamkundigen wordt deze opvatting afgewezen zo lang ze tenminste niet door archeologische vondsten ondersteund wordt.

Wat onze *Kattenbosch* betreft, daarvoor geldt mijns inziens hetzelfde zo lang daar geen opgravingen zijn gedaan die op een archeologisch interessante plaats duiden.

Afb.4. Heksenkring of kattendans, hier in een dennenbos. Bron: *Spectrum Natuur-encyclopedie. Bloemen en planten*, deel 3, Utrecht/Antwerpen, 1978, blz. 625.

4.8 Bijgeloof/toverij

Dit thema sluit nauw aan bij het vorige. Ik zal dit met twee aanhalingen uit een toponymisch werk van Gyseling uit 1954 aantonen. Het gaat hierbij om twee Gentse straatnamen.

Het eerste citaat betreft de *Cattestrate*: “Een (...) zeer gelukkige interpretatie (nl. kat als toverdier) gaf M. E. Mariën (1952), die vaststelt dat in de Kempen praehistorische heuvelgrafvelden namen dragen als Heksenberg, Kattenberg, Kattenbos, Duivelskuil, enz. Te Gent is bijzonder merkwaardig dat de Cattestrate naast het Sint-Niklaaskerkhof lag, zodat hier wel aan toverij zal mogen gedacht worden.”

⁴² W. Iven en T. van Gerwen, in: *Lind dè is de sgonste plats. Natuur en landschap van Leende, een oost-Brabants dorp*, 1974, blz. 45.

Het tweede citaat hoort bij de *Hongerstrate* (*honger* = “slang, spook”): “Ook andere dieren [dan slang, WV] spelen een rol in het prae-christelijk geloof van onze voorvaderen: kat, pad, enz. (...). Ook Hongerstraat zal wel in verband staan met spokerij.”⁴³

Het geloof in spokerij, toverij of hekserij is een oud gegeven van over de hele wereld, ongeacht welk continent derhalve.

In het volks- of bijgeloof konden heksen onder meer de gedaante van katten aannemen⁴⁴. Ook uit een middeleeuws voorbeeld met *catten* blijkt dat katten de gestalte aannamen van heksen, die toen onder andere met *varende vrouwen* werden aangeduid⁴⁵. In het vroegere Nederlands wordt *vaerende vrouwe*, - *wijf* namelijk omschreven met “toverheks; bosgodin.”⁴⁶

Ook geloofde men dat men ter plaatse van een *Kattenberg*, *Kattenbosch*, *Kattenkuil* en andere *kat(ten)*-toponiemen zogenaamde ‘kattendansen’ kon waarnemen. *Kattendansen* zijn plaatsen waar “de heksen in de gedaante van katten poot aan poot rondansten.” *Kattendans* is in Noord-Brabant hetzelfde als wat men elders *heksenkring* noemt⁴⁷.

Het begrip *heksenkring* wordt omschreven met “kring van paddestoelen die zich soms op open plekken in het bos of op een weiland vertoont en die door het volk wordt toegeschreven aan het dansen van heksen op die plaats (...)”⁴⁸. Een heksenkring is niet altijd alleen aan paddestoelen toegeschreven geweest. Er is ook een tijd geweest dat met een heksenkring “[een] ring van donkerder gekleurd gras in een weiland” bedoeld werd, waarbij men, net als bij paddestoelen, geloofde dat de geheimzinnige ringen in het gras veroorzaakt werden door feeën of dansende heksen⁴⁹.

Een naamsverklaring van de Kattenbosch waarbij het volksgeloof een rol speelt, behoort naar mijn mening tot de mogelijkheden, met name gelet op de fysische gesteldheid van het gebied de Kattenbosch: de natte bodem waarboven zich al snel mistflarden vormden waarin de primitief gelovende mens allerlei figuren, geesten en dergelijke meende te herkennen. Denk hierbij ook aan het bestaan van de vooral in het oosten van Nederland voorkomende ‘witte wieven’. (In de Noord-Brabantse volksverhalen en sagen bestaan deze geheimzinnige wezens trouwens ook). Daarnaast kan het gegeven dat de Kattenbosch in het verleden een vrij stil en afgelegen gebied was ertoe bijgedragen hebben dat er spookverhalen ontstaan zijn.

⁴³ M. Gysseling, *Gent's vroegste geschiedenis* (...), resp. blz. 53 en 49.

⁴⁴ K. ter Laan, *Van Goor's folkloristisch woordenboek van Nederland en Vlaams België*, Den Haag, 1974, blz. 171.

⁴⁵ E. Verwijs e.a., *Middelnederlandsch Woordenboek*, III, 1894, kolom 1239.

⁴⁶ Idem, VIII, 1916, kolom 1265 (trefwoord: *varende*).

⁴⁷ K. ter Laan, *Van Goor's folkloristisch woordenboek* (...), blz. 142 en 172.

⁴⁸ Van Dale, *Groot Woordenboek* (...) (a-i), blz. 1129.

⁴⁹ W. Postma, *Paddestoelen determineren. Meulenhoff bibliotheek voor de natuur*, Amsterdam, 1974, blz.16.

4.9 Begroeiing

Ook vegetatie wordt wel eens als benoemingsmotief van *kat*-toponiemen vermeld. Zo suggereert men voor het reeds in de 14de eeuw voorkomende Belgische *Kattenbloksken* (te Wilrijk) een verklaring met “een plantnaam kattenkruid en dgl.”⁵⁰ (Kattekruid behoort tot de familie van de lipbloemigen).

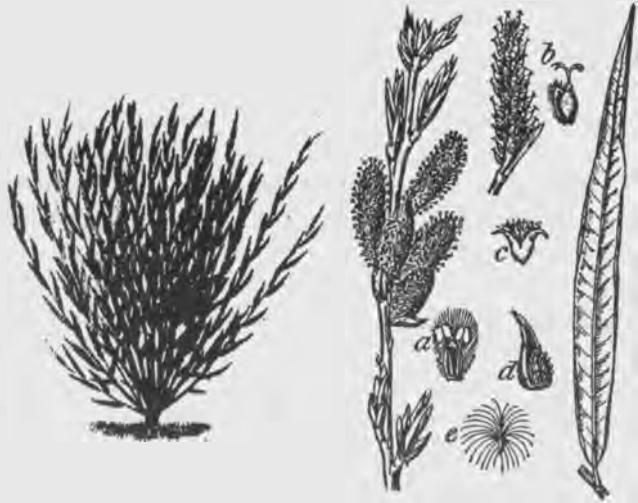
Van Durme ziet in *Kattebeek* ook een floranaam. Behalve aan het Middelnederlands “*katte*, ‘het dier’”, denkt hij aan “**katte*, katestaart (lythrum salicaria), de opvallende plant op lange, fijne stengel met paarse bloemen, die overal op vochtige plaatsen voorkomt.”⁵¹

Taalkundige Kiliaan, eind 16de eeuw, omschrijft het achter *katten*, *katteken* [= *katje*] gezette Latijnse woord ‘nucamenta’ op dezelfde bladzijde nog met “bloeyssel”⁵². Vergelijk hiermee *katje*, een woord dat thans nog gebruikt wordt voor de aarachtige bloeiwijze.

Het WNT specificceert

katje door een voorbeeld te geven uit een oud Nederlands ‘kruidenboek’. Het betreft een beschrijving van specifiek de “*cattekens*” van de wilg, de wilgenkatjes dus⁵³.

Voorts blijkt dat in verscheidene Nederlandse streektaalen *kat*, *katjeshout* en *kattenhout* volksnamen zijn voor allerlei wilgen. Zo wordt (werd?) langs de Veluwezoom

Afb.5. Katwilg (*salix viminalis*). Links: katwilg in de zomer. Uit: H. Edlin, *Kijk op bomem*, Ede, 1979, blz. 77. Rechts: ontleding van de katwilg. Uit: H. Heukels, *Geïllustreerde Schooflora voor Nederland*, Groningen, 1919, blz. 301. Verklaring letters: *a* bloem van het mannelijke, *b* een van het vrouwelijke katje; *c* rijpe zaaddoos, bij *d* de helft ervan; *e* zaad.

⁵⁰ R. Van Passen en K. Roelandts, *Toponymie van Wilrijk*, NGF, VII, Leuven-Brussel, 1967, blz. 118.

⁵¹ L. Van Durme, Boekbespreking van ‘Toponymie van Petegem aan-de-Leie’ (2000) door L. Goeminne en T. Vanhee, in: *Naamkunde*, 32, 2000, blz. 243.

⁵² C. Kiliaan, *Etymologicum Teutonicæ Linguae*, Antwerpen, 1599 (= Handzame, 1974), blz. 227.

⁵³ WNT = *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, VII, Eerste stuk, bewerkt door A. Beets, 's-Gravenhage-Leiden, 1926, kolom 1833.

kat gebezigd voor de kraakwilg en wordt (werd?) in de Kempen met *katjeshout* de kruipwilg bedoeld⁵⁴.

Wat dichter bij huis, namelijk in Schijndel, kende men vroeger de boomnaam *katwilg* of *bindwilg*, officieel *teenwilg* (*salix viminalis*) geheten. De katwilg leverde de zogenaamde 'wilgenstokken' die gebruikt werden als grondstof door de hoepelmakers of 'reepsnijders'. Deze handwerklieden leverden de geschilde 'stokken' ('repen') aan de kuipers die de repen als banden ('hoepen') gebruikten voor de kuipen of tonnen⁵⁵. De tenen - denk aan de officiële naam *teenwilg* - of loten van de katwilg waren bovendien onder meer geschikt voor het vlechten van manden.

Wat voor (wilgen)boom de *kat* ook was, het was, zo schijnt mij toe, in ieder geval een benaming voor katjesdragend hout, (loof)hout dat op de drassige grond van de Kattenbosch goed kon gedijen.

4.10 Hoedanigheid

4.10.1 Minderwaardigheid

Schönfeld heeft gesteld dat *kat* als eerste bestanddeel van een veldnaam "iets geringschattends" inhoudt⁵⁶. Hij verwijst voor deze kwalificatie onder meer naar het samengestelde woord *katteklei*: "slechte, zure klei."⁵⁷ Eenzelfde negatieve betekenis van *kat* zien we in het Meierijse woord /katèird/, *kataarde*: "harde, uitgeloopte laag in de grond die erg onvruchtbaar is."⁵⁸

De pejoratieve betekenis waaruit geringschatting of minderwaardigheid spreekt, heeft vaak betrekking op de kwaliteit van de bodem. Hierbij kan men denken aan een bodem begroeid met onkruid, een wildernis, een moerassig terrein, of een stuk grond dat onvruchtbaar is⁵⁹.

Wat *kat* in de aan onze *Kattenbosch* gelijkkluidende Lommelse plaatsnaam *Kattenbos* betreft, dit element heeft volgens Mennen mogelijk "een geringschattende betekenis". Hij geeft echter niet aan waar dat geringschattende betrekking op heeft; slaat het bijvoorbeeld op de bodem of op de ruige begroeiing?⁶⁰

Het Rosmalense toponiem *Kattenbosch* verklaren op basis van minderwaardigheid is volgens mij gezien de (oorspronkelijke) bodemgesteldheid, namelijk relatief laaggelegen en nogal drassig - en daardoor met ruigte, struikgewas of onkruid begroeid - wel te rechtvaardigen.

⁵⁴ WNT, VII, resp. kolom 1806 en 1873.

⁵⁵ W. Heesters, *Schijndel. Historische verkenningen*, Waalre, 1984, blz. 247 en 249.

⁵⁶ M. Schönfeld, *Veldnamen (...)*, blz. 153.

⁵⁷ Idem, blz. 153, noot 3.

⁵⁸ C. en J. Swanenberg, *Èige greij, 'n Meierijs woordenboek*, Enschede, 1996, blz. 203.

⁵⁹ Zie o.a. C. Buiks, *Laatmiddeleeuws landschap (...)*, blz. 78, en J. Naarding, 'Veld-namen in Drente', in: *Mededelingen*, 31, 1955, blz. 96.

⁶⁰ V. Mennen, *Van Vriesput tot Klein Duitsland (...)*, blz. 102.

4.10.2 Geringe omvang

Kat kan behalve “minderwaardig”, bijvoorbeeld vanwege onkruidbegroeiing (zie ook rubriek: vegetatie), ook nog “klein, onbenullig” betekenen, een betekenis die Kempeneers veronderstelt in namen als *Kattebeek*, “een beekje van niemandal” en *Kattestraat*, “een straatje van niemandal”⁶¹.

Dat de Kattenbosch zijn naam te danken heeft aan een geringe, onbeduidende omvang, is mijns inziens niet aannemelijk, onder meer omdat in 1623 Kattenbosch gekwalificeerd wordt als een “gemeijnt(e)”.

Gemeijnten waren grondgebieden die gemeenschappelijk eigendom waren van een gemeenschap. Het waren woeste gronden die niet alleen konden bestaan uit heidevelden en zandverstuivingen, maar ook uit moerassige gronden en wilde graslanden.

De *gemeijnten* waren evenwel van groot landbouweconomisch belang. Zo weidde men er schapen. Er werd riet gesneden voor dakbedekking. De mensen staken er turf voor de brandstofvoorziening. Men won er leem niet alleen voor de *vijselstek* of *fijselstek* (= van wilgenhout gevlochten wanden bestreken met leem), maar ook voor het aanleggen van vloeren, voor het bakken van potten, voor het vervaardigen van bakstenen in de veldovens en voor aardewerk in huis. Hout, zoals sprokkelhout, werd er gehaald voor de “stook”. Het hout werd ook aangewend als geriefhout (onder meer voor het maken van stelen voor bezems, schoppen en bijlen) en als bouw materiaal. Op de *gemeijnt(e)* werden ook nog eikels geraapt voor de varkens en voor het aanplanten van hout.

Wat ik hierboven beschreven heb, heeft voornamelijk betrekking op het economisch belang van de natte gedeelten van een *gemeijnt(e)*. Onze Kattenbosch was vroeger ook zo’n in gemeenschappelijk gebruik zijnd nat grondgebied⁶².

5 Besluit

Zeer recent heeft men terecht in een boekbespreking de opmerking gemaakt dat in de toponymie één ding heel zeker is, namelijk dat in die tak van taalwetenschap “heel veel onzeker is” en dat bij een naam meerdere verklaringen mogelijk zijn, waarover men van mening kan verschillen⁶³.

Wat hier opgemerkt wordt, geldt ook voor de verklaring van het oude Rosmalense toponiem *Kattenbosch*.

Het geheel van de besproken rubrieken nog eens overziend, kom ik tot een aantal

⁶¹ P. Kempeneers, ‘Beeldrijke veldnamen in Tienen en omgeving’, in: *Naamkunde*, 21, 1989, blz. 151.

⁶² Zie voor *gemeijnt(e)*: W. Veekens, ‘De (mogelijke) verklaring van het toponiem De Maliskamp 1’, in: *Rosmalla*, 5, 1995, nr. 2, blz. 23-24.

⁶³ B. Jacobs, Boekbespreking van ‘Van Lutterlyemde tot Nergensna. De mogelijke naamsverklaring van de Boxtelse herdgangen’ (1999) door W. Veekens, in: *Noordbrabants Historisch Jaarboek*, 17-18, 2001, blz. 336.

conclusies. Men kan mijns inziens een aantal naamsverklaringen van de Kattenbosch uitsluiten. Te denken valt aan de verklaringen met hut (rubriek: *behuizing*); middeleeuws vaartuig (*scheepvaart*); verdedigingswerk (*krijgskunde*); oudheidkundige vondsten (*archeologie*) en geringe omvang (*hoedanigheid*, 2). Ik heb bij de behandelde rubrieken aan het eind steeds aangegeven waarom volgens mij deze verklaringen niet opgaan voor *Kattenbosch*.

Twijfels bestaan er bij mij over een persoonsnaam, dit dan op taalkundige grond (*persoonsnaamgeving*). Ook over een (opgeworpen) verhoging heb ik twijfels, eenvoudigweg omdat ik tot nu toe het gebied en de omgeving van de Kattenbosch geografisch niet nader bekeken heb (*landschap*)!

Niet uit te sluiten is een verklaring met in het wild levende katten. Ik houd het hierbij dan wel op verwilderde katten in plaats van zuiver inheemse wilde katten (*dierenwereld*).

Er blijven enkele verklaringen over die voor mijn gevoel te verdedigen zijn. Zo denk ik dat er in de naam *Kattenbosch* best wel verwijzingen kunnen zitten naar sagen en volksverhalen gezien de oorspronkelijk afgelegen ligging van de Kattenbosch, en de associaties die bepaalde weersverschijnselen (bijvoorbeeld mist), voornamelijk onder invloed van de vochtige terreingesteldheid van dit gebied, bij de mensen vroeger konden oproepen (*bijgeloof*). Natuur- en weersverschijnselen werden in het verleden nou eenmaal anders beleefd en verklaard dan in het huidige wetenschappelijk tijdperk.

De verklaring met de minderwaardige eigenschap (*hoedanigheid*, 1) en die met de vegetatie (*begroeiing*) komen mij het meest waarschijnlijk voor. Bovendien vullen deze twee verklaringen elkaar aan. De geringschatting die blijkt uit het element *kat* slaat in de toponymie heel dikwijls op de slechte kwaliteit van de bodem waarbij men dan doelt op de natte, meer bepaald drassige of moerassige gesteldheid van het terrein. Op zo'n bodem groeiden allerlei waterbehoefte wilde grassen en bloemen, onkruid, kreupelhout, struiken en bomen. (Bij de omschrijving van het begrip *gemeijnt(e)* heb ik aangegeven hoe dit alles de mensen toch tot groot nut kon zijn). Wat de vegetatie betreft, op de natte grond konden kattekruid en kattenstaarten gedijen. Ook wilgen met de bekende katjes konden op zo'n drassige grond heel goed groeien. Wellicht mag men bij de wilg met katjes denken aan de katwilg (*salix viminalis*), een wilde struikachtige wilg met uitzonderlijk smalle bladeren. *Katwilg* is een andere naam voor de *bind-* of *teenwilg*.

Kortom, uit het voorafgaande moge duidelijk zijn dat, in mijn ogen althans, de naam *Kattenbosch* verklaard kan worden met ten eerste: drassig bos waar, volgens de primitief denkende mens, heksen zich plachten op te houden (benoemingsmotief: *volksgeloof*), of ten tweede met: drassig bos begroeid met kattekruid of kattenstaarten, of 'katten' = 'katten-, katjeshout', waarmee waarschijnlijk katwilgen bedoeld worden (benoemingsmotief: *begroeiing*).

Een bijzondere zangbundel 2

Jongens, wil je het ijzer smeden

Jongens, wil je het ijzer smeden,
Moet je het smeden, als het nog gloeit.
Ijzer dat koud is, dat geeft niet meer mede,
Hoe je ook beukt en ook buigt en ook knoeit.

Jongens, ben je tot iets besloten,
Past er dan op, vooral niet gezeurd!
Beter tevoren de kop eens gestoten
Dan dat je later je laksheid betreurt.

Jongens, wil je naar hoger streven,
Weest er dan snel, weest kloek met de daad!
Al wat je doet, doet het vroeg in je leven -
Wie er niet vroeg is, komt altijd te laat.

Jongens, wil je het ijzer smeden,
Moet je het smeden, als het nog gloeit.
Ijzer dat koud is, dat geeft niet meer mede,
Hoe je ook beukt en ook buigt en ook knoeit.

Hij die geen liedje zingen kan

Als ik wat laat naar huis toe kom,
Begint mijn vrouw te kijken.

Wat doe ik niet om haar gegrom
Al spoedig heen te drijven?
Ik zing een lied voor 't venster dan
Al trommelend op de ruiten.
Hij die geen liedje zingen kan,
Die moet er maar eentje fluiten!

Zodra het onweer wat verzacht,
Dan kom ik voor de pinnen¹.
'k Heb iets lekkers meegebracht.
Toe, speel het lustig binnen!
En 'k krijg er zelf een stuksken van,
Om 't vreeverbond te sluiten.
Hij die geen liedje zingen kan,
Die moet er maar een fluiten!

Het kindje paaien is een last,
Men zou er bij vergrijzen!
Ik neem de kleine bengel vast,
En laat hem biezebijzen².
Of geef bij het lied van *Ruiter Jan*
Hem papken van beschuiten;
Hij die geen liedje zingen kan,
Die moet er maar een fluiten!

¹ voor de pinnen = voor de dag.

² biezebijzen = woelig spelen.

Inhoudsopgave

● Harry Coppens, <i>In memoriam Frans Hoedemakers</i>	1
● Dorry Derhaag, <i>In memoriam Martien der Kinderen</i>	1
● Cor Gloudemans/Harry Coppens, <i>Cor Gloudemans</i>	2
● Jac.J. Luyckx, <i>De Vijverberg</i>	6
● Arie van de Ven, <i>De Rosmalense vlag 2</i>	11
● J.C.M. Poelman, <i>Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 34</i>	14
● Harry Coppens, <i>Voor U gehoord 25</i>	16
● Martien Veekens, <i>Kwartierstaten 5</i>	18
● Wim Veekens, <i>Kattenbosch, een oud Rosmalens toponiem met een verhaal</i>	25
● uitg. Minister van Oorlog, <i>een bijzondere zangbundel 2</i>	40

Twee foto's van J.C.M. Poelman, de auteur van de artikelenreeks *Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis*. Boven zien we hem in zijn tijd als rector, onder op hoge leeftijd.

